

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1893. Andra Kammaren. N:o 22.

Måndagen den 20 mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 dennes.

§ 2.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition till Riksdagen angående upphörande af Lundby pastorats i Göteborgs stift prebendeegenskap m. m. hänvisades densamma till behandling af statsutskottet.

§ 3.

Förekom till afgörande herr *von Friesens* i senaste sammanträdet bordlagda anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa ett spørsmål.

Sedan ifrågavarande, skriftligen affattade spørsmål blifvit uppläst, medgaf kammaren, på derom af herr talmannen gifven proposition, att detsamma finge till hans excellens herr statsministern framställas.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *A. Hedins* i senaste sammanträdet aflemnade motion, n:o 219.

§ 5.

Föredrogs och bordlades för andra gången konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 11 och 12.

§ 6.

Vid föredragning af statsutskottets memorial n:o 36, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande riksgäldskontorets förvaltning, blef den af utskottet sålunda föreslagna voteringsproposition af kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogos men blefvo å nyo bordlagda:

statsutskottets memorial och utlåtanden n:is 37, 38, 39, 40, 41 och 42; samt

bankoutskottets memorial n:is 5, 6 och 7.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>A. G. Gyllensvärd</i>	under	14 dagar fr. o. m. den	24 dennes,
„	<i>P. Svensson i Brämhult</i>	„	12 „ „ „	25 „
„	<i>J. E. Eliasson i Oktorp</i>	„	13 „ „ „	24 „
„	<i>Ollas A. Ericsson</i>	„	14 „ „ „	22 „
„	<i>C. Rydberg</i>	„	12 „ „ „	24 „
„	<i>A. Williamsson</i>	„	12 „ „ „	25 „
„	<i>C.F. Petersson i Dänningelanda</i>	„	12 „ „ „	24 „
„	<i>M. Andersson i Löfhult</i>	„	12 „ „ „	24 „
„	<i>O. Erickson i Bjersby</i>	„	10 „ „ „	27 „
„	<i>C. Andersson i Hamra</i>	„	12 „ „ „	25 „
„	<i>A. M. Lundberg</i>	„	12 „ „ „	24 „
„	<i>M. Dahn</i>	„	14 „ „ „	25 „

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Herr *A. Hedin* aflemnade tre nya motioner, nemligen:

n:o 220, om ändring i den genom Kongl. Maj:ts proposition n:o 37 föreslagna förändrade lydelse af 74 § regeringsformen;

n:o 221, om ändring i 7, 11, 12, 28, 32 och 105 §§ regeringsformen samt 38 § riksdagsordningen; och

n:o 222, om upphäfvande af § 15 regeringsformen och ändring af vissa andra §§ i regeringsformen och riksdagsordningen.

Dessa motioner bordlades.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,19 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i kammarens sammanträden den 14 och 15 innevarande mars förda protokoll.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *J. C. E. Christerson* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående vissa ändringar i organisationen af Karlskrona artillericorps m. m.; samt

med förändrad stat för flottans sjömanscorps.

De kongl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Ordet lemnades härefter till hans excellens, herr statsministern Boström, som anförde: Med kammarens begifvande har herr von Friesen anhållit att få till mig framställa följande spörsmål:

“Har Kongl. Maj:ts regering tagit frågan om ändring i gällande grundlagsbestämmelser rörande valrätten till Riksdagens Andra Kammare i öfvervägande, och om så har skett, till hvilken åsigt har regeringen kommit i nu berörda fråga?”

Då jag nu går att besvara det sålunda till mig framställda spörsmålet, tillåter jag mig förklara, att ett ärende så viktigt och ingripande som det förevarande helt naturligt ej kunnat annat än tilldraga sig statsrådets uppmärksamhet. Denna kammare har redan flere gånger genom sina beslut i frågan anvisat, huru kammaren ansett frågan böra lösas. Men för att ett Riksdagens beslut i detta ämne skall kunna åstadkommas, måste begge kamrarne enas. Hvad som i Första Kammaren vid detta ärendes behandling förekommit, gifver vid handen, att allt flere röster der höja sig för att något bör göras i rösträttsfrågan, ehuru man ej kommit till enighet om, huru frågan lämpligast bör lösas. När frågan inom representationen kommit till denna punkt, är det ock gifvet, att densamma bland statsrådets medlemmar blifvit föremål för allvarliga öfverläggningar i syfte att utreda, huru de önskingar om utsträckt rösträtt, som från det ena hållet uttalats, må kunna

förenas med de garantier för samhällets lugna och organiska utveckling, som från det andra hållet ansetts erforderliga. Det har härvid gällt att tillse, huruvida de förslag, som i sådant syfte under diskussionerna i kamrarna framkommit, eller till äfventyrs andra skulle medföra önskad verkan. Men det har då visat sig, att redan tillgängligt statistiskt material ej är för ändamålet tillräckligt. Ytterligare sådant erfordras, och statistiska centralbyrån, hvilken är mest egnad att utföra sådant arbete, har ansett detta arbete kräfva en tid, som ej medgifvit att redan vid denna riksdag — periodens sista — se resultaten af undersökningarna. Vid sådant förhållande har statsrådet ej ansett skäl att redan nu föreslå Konungen att låta vidtaga några undersökningar.

Interpellanten begär i senare delen af spörsmålet upplysning till hvilken åsigt i frågan regeringen kommit. Då statsrådet ansett en ytterligare utredning erforderlig, är det ock gifvet att, innan en dylik utredning egt rum, statsrådet ej bör för Riksdagen angifva någon sin åsigt, men kommer statsrådet fortfarande egna den viktiga frågan all uppmärksamhet.

Herr von Friesen yttrade: Det var ett starkt missnöje med anledning af Andra Kammarens beslut beträffande herr Mankells interpellation, som först hos mig framkallade tanken på att väcka den interpellation, som nu blifvit af hans excellens statsministern besvarad. Det syntes mig uppenbart origtigt, att kammaren skulle vägra sitt bifall till att i rösträtsfrågan finge framställas ett spörsmål till en regering, hvars tillbakadragenhet gent emot just denna fråga på senare tider af särskilda skäl väckt allmän uppmärksamhet.

Att detta missnöje icke var för mig personligen något egendomligt, bevisade den exceptionellt stora skara af reservanter, som ansågo sig uppfordrade att till kammarens protokoll anteckna sin afvikande mening.

Oaktadt detta skulle dock sannolikt, åtminstone hvad mig beträffar, det hela hafva stannat vid blotta tanken, om icke på grund af kammarens arbetsordning ett särskildt förhållande egde rum beträffande framställande af interpellationer inom Andra Kammaren. Arbetsordningen för kammaren föreskrifver nemligen, att beslut om, huru vida interpellation får framställas eller icke, skall fattas *utan föregående öfverläggning*. Skäl för och emot befogenheten af interpellations framställande få sålunda icke vägas mot hvarandra. Smygskäl och känslöstämningar kunna därför föra in sinnena på origtiga vägar och förvilla eljest klara omdömen. Ett beslut, tillkommet under sådana förhållanden, kan omöjligen anses vara oåterkalleligt, och ett försök att deri vinna rättelse kan således ingalunda anses obefogadt, helst om målet kan nås, utan att det gamla beslutet behöfver *formelt* motsägas.

Frågan är således, så vidt jag kan finna, helt enkelt den: Är Andra Kammaren berättigad att i en sådan fråga som denna få erfara regeringens uppfattning? Jag har redan antydtt, att min åsigt är, att kammaren eger berättigande härtill, och jag vidhåller

detta. Ingen fråga har på länge så tilldragit sig den allmänna uppmärksamheten i vårt land som just rösträttsfrågan, särskildt efter den urtima Riksdagens beslut. Och å andra sidan är det alldeles uppenbart, att i en sådan angelägenhet som denna, der det gäller, att de, som nu hafva magten, skola afstå en del deraf åt andra, det är alldeles omöjligt, så vidt icke någon landsolycka skulle inträffa, för hvilken vi må bedja Gud bevara oss, att kunna komma till någon reform utan initiativ af regeringen. Det är därför som det i sådana frågor som denna är af yttersta vigt att få kännedom om regeringens uppfattning.

Nu har hans excellens genom sitt svar på interpellationen, så vidt jag kunnat finna, förklaradt, att han icke ansett sig kunna meddela regeringens uppfattning i föreliggande fråga, enär enligt regeringens mening icke tillräcklig utredning föreligger.

För min del måste jag beklaga — och detta beklagande vill jag här uttala — att icke redan till denna riksdag initiativ från regeringens sida i rösträttsfrågan blifvit taget.

I detta yttrande instämde herrar *Hedin, Hammarlund, Gustaf Ericsson, John Olsson, O. Olsson* från Stockholm, *Wallis, Wavrinsky, Anderson* i Hasselbol, *Olson* i Stensdalen, *Hahn, Persson* från Arboga, *Norman, Vahlin, Halvar Eriksson, Bromée, Hammarström* och *Truedsson*.

Vidare yttrades ej.

§ 4.

Herr Lilienberg erhöi på begäran ordet och yttrade: Med anledning af mängden af de arbeten, som vid denna riksdag föreligga för lagutskottet, har utskottet beslutat att hålla sammanträden äfven under nästa vecka. Emellertid måste flere af utskottets såväl ordinarie ledamöter som suppleanter resa hem för angelägna ärenden. Det är därför att befara, att utskottsarbetet icke kan under nämnda tid uppehållas, om icke utskottet får någon förstärkning.

Jag tillåter mig därför föreslå att, i likhet med hvad redan beslutats i Första Kammaren, denna kammare måtte besluta att förstärka suppleanternas i lagutskottet antal med fyra, och att kammaren ville företaga val af dessa suppleanter senast nästa fredag.

Det af herr Lilienberg sålunda framställda förslaget begärdes på bordet och bordlades.

§ 5.

Föredrogos, hvar efter annan, och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *A. Hedins* i senaste sammanträdet bordlagda motioner, n:is 220, 221 och 222.

§ 6.

Ang. ändring i 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken. Till kammarens afgörande förelåg till en början lagutskottets utlåtande n:o 22, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att Riksdagen, med förklarande att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunde oförändrad antagas, måtte för sin del besluta följande

Lag

angående ändring i vissa delar af 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken.

Häri genom varder, med ändring af hvad 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken innehålla mot denna lag stridande, förordnad som följer:

Okynnes hund, som biter folk eller få, må ej lös vara; anträffas sådan hund å område, hvar öfver hundens egare eller annan, som har hunden i vård, ej eger förfoga, må den af en hvar dödas.

Gör hund skada å hemdjur, skall skadan af egaren fullt gäldas.

Häremot hade reservationer anmälts:

dels af herrar Hasselrot och Wester, hvilka ansett, att åt sista punkten i lagförslaget bort gifvas följande lydelse: Gör hund skada å hemdjur, skall skadan af hundens egare eller innehafvare fullt gäldas;

dels ock af herrar Claëson och Bruzelius, hvilka afstyrkt bifall till propositionen.

Efter föredragning af ärendet anförde nu:

Herr Bruzelius: För min del har jag icke kunnat biträda den mening, som i denna fråga omfattats af lagutskottets flertal. Jag vill nu angifva skälen dertill.

Då detta lagförslag undergick granskning af högsta domstolen, gjordes anmärkningar mot detsamma redan i formelt hänseende. Genom antagande af detta lagförslag skall, såsom förslaget innehåller, upphävas hvad 22 kap. 6 och 7 §§ byggningsbalken innehålla mot detta lagförslag stridande. Det framhölls inom högsta domstolen, och detta med rätta, att om denna lag antoges, skulle det blifva ganska svårt att veta, hvad som vore upphäfdt och hvad som gälde. Genom lagens antagande kommer man, enligt mitt förmenande, att, såsom en lagfaren ledamot af Första Kam-

maren yttrade vid denna frågas behandling i fjol, endast sätta en ny klut på det gamla kläde, som heter 22 kap. byggningsbalken.

Ang. ändring
i 22 kap. 6 och
7 §§ bygg-
ningabalken.
(Forts.)

Ser man vidare på innehållet af sjelfva lagen, så är detta lika kort som kraftigt. Det stadgas här att, om en hund, som anses hafva för vana att bitas, anträffas å område, hvaröfver hundens egare eller annan, som har hunden i vård, ej eger förfoga, så må den af en hvar dödas. Detta stadgande kan låta försvara sig i vissa fall, men omständigheter kunna gifvas, då detta bitande eller denna vana att bita, långt ifrån bör straffas, utan snarare bör prisas. Jag tänker mig bo i en stuga på landsbygden, långt aflägsen från andra människoboningar. En hvar vet, huru fåtalig polispersonalen på landsbygden är, och med bästa vilja kan denna icke vara till hands öfver allt, der fara hotar. Min enda vakt, mitt enda värn är min trogna, starka hund. Vid qvällens inbrott löser jag hunden och går till hvila i medvetande att jag i hunden har mitt säkra skydd. Emellertid nalkas några stigmän min gård i de ondaste afsigter, att bestjåla, eventuellt att döda mig. Hunden anfaller dem, kanske redan på ett område, som icke är mitt. Han lyckas drifva bort dem, men de återkomma försedda med vapen, hvarmed de döda hunden. Det kan visserligen sägas, att sådant kan ske redan under nuvarande förhållanden. Ja väl, men genom antagande af denna lag legaliserar man en dylik gerning.

Om jag vidare tänker mig förhållandena i städerna, så blir för dessa ifrågavarande lag ganska svår. Att hundvännernas antal i städerna är stort framgår redan deraf, att allenast i en stad, Stockholm, de till skatt anmälda hundarne uppgå till ett antal af bortåt 3,000. Alla, som i städerna hyra sina bostäder, ega icke något område, hvaröfver de hafva förfogande rätt utom sjelfva bostaden. Hvar gång min hund går ut i det fria, är han sålunda underkastad denna lags stadganden. Om t. ex. min hund på gatan biter t. ex. en kyckling, skall hunden icke blott få dödas, utan exekutionen får verkställas af hvem som helst. Jag hemställer, om i detta fall brott och straff stå i rimligt förhållande till hvarandra.

På grund af hvad jag nu anfört må ingen tro, att jag icke vill vara med om skärpta bestämmelser i detta ämne; men jag hade föreställt mig, att i följd af Riksdagens skrivelse till Kongl. Maj:t i fjol skulle till Riksdagen hafva framkommit ett förslag, som innebure en fullständig omarbetning af hela 22 kap. byggningsbalken. Deri borde enligt mitt förmenande hafva inrymts en paragraf, enligt hvilken icke blott egaren af hund, utan också af hvarje djur gjordes fullt ansvarig för den skada, djuret kan förorsaka, och tillika skulle det fått ligga i hvarje ortmyndighets skön att besluta och få vederbörligen fastställda ordningsföreskrifter, som vore särskildt lämpade för den ort, hvarför de vore afsedda. Jag stöder denna min uppfattning på de i § 5 af ordningsstadgan för rikets städer befintliga föreskrifter, att magistraten eger till förekommande af olägenheter meddela de påbud beträffande ute-

Ang. ändring
i 22 kap. 6 och
7 §§ bygg-
ningabalken.
(Forts.)

löpande hundar, som kunna för staden anses erforderliga, och derjemte föreskrifva äfventyr af böter samt hundens upptagande och dödande derest påbuden ej efterlefas. Lika visst som det torde behövas olika föreskrifter beträffande hundar i Stockholm och t. ex. i Skanör eller Falsterbo, lika visst torde likartade bestämmelser icke vara lämpliga för alla provinser i landsorten. Jag hade därför trott, att om ett sådant stadgande, som jag nu antydt, funnes i civillagen infördt, skulle landstingen eller kommunalmyndigheterna kunnat föreslå och Kongl. Maj:ts befallningshafvande fastställa sådana ordningsstadgar i detta ämne, som för hvarje ort vore lämpligast. Jag kan icke underlåta att påpeka, hurusom i 1734 års lag i just en af de paragrafer som nu äro afsedda att upphävas — helt eller delvis, jag vet icke hvilketdera — inrymmas särskilda bestämmelser till *skydd* för hund, och stadgas tillika att, om hundens tillstånd vore sådant, att han borde dödas, skulle *egaren* föreläggas att låta döda hunden. Anledningen till detta stadgande i den gamla lagen är naturligtvis den, att af alla djur, som äro skapade till människans nytta, knappast något har gjort henne större tjänster än hunden. Hvar helst människan gått fram öfver världen har hunden troget följt henne i spåren; han har gjort detta oafsedt om hans herre burit de granuste kläder eller varit höljd i trasor, oafsedt om hunden fått till föda de läckraste rätter eller allenast de smulor, som fallit från armodets bord. Nu tyckes uppfattningen om detta ädla, kloka djur hafva blifvit en annan; hunden anses nu nästan såsom ett skadedjur, hvilket bör utrotas. En sådan uppfattning kan jag för min del icke dela — jag kan ej understödja detta lagförslag såsom jurist, ännu mindre såsom djurvän.

Herr talman! Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Petersson i Runtorp: I motsats till den föregående talaren skall jag för min del anhålla om bifall till utskottets förslag. Jag tror verkligen icke det är skäl i att dröja längre med vidtagande af en förändring i ifrågavarande lagstadgande, än man redan gjort. Jag anser, att det för länge sedan bort finnas strängare bestämmelser i afseende på okynnes hund än lagen nu stadgar. Den ärade talaren på kristianstadsbänken talade blott om hundar, som äro snälla; men dem är det nu alls icke fråga om, ty de göra ju ingen skada. Nu är det endast fråga om okynnes hundar, och den, som varit i tillfälle att se, huru dessa hundar grassera, i synnerhet sådana hundar, som bita får, måste ovilkorligen inse behovet af en lagstiftning, sådan som den nu ifrågavarande. Jag har varit i tillfälle att se sådana hundar, som farit fram värre än vargar. På vargen har man satt skottpenningar, och jag tror för min del, att det icke skulle vara olämpligt, om man ginge så långt i lagstiftningen, att man till och med satte skottpenningar på sådana ilska hundar, som bita får och andra hemdjur. Detta synes mig åtminstone lämpligare än att kurtisera dem. Har man sådana odjur, kan man väl binda dem, men att de skola ega rätt att gå lösa omkring, när de bita både folk och få, det har berott af en

brist i vår lagstiftning, hvilken sålunda behöfver kompletteras ju förr dess bättre.

Jag yrkar såsom sagdt bifall till utskottets förslag.

Ang. ändring
i 22 kap. 6 och
7 §§ bygg-
ningabalken.
(Forts.)

Herr Nydahl: Jag skall endast uttala den förhoppning, att Andra Kammaren vid det beslut, den går att fatta i denna fråga, icke låter sig påverkas af hvad som nyss anfördes från kristianstadsbänken. Denne ärade talare är uppenbarligen en mycket varm hundvän, och det må nu vara hans ensak. Det vill emellertid förefalla mig, som om denna omständighet icke borde utgöra något absolut hinder för honom att inse och erkänna behovet och önskvärdheten af en mera effektiv lagstiftning uti ifrågavarande afseende, än den vi för närvarande hafva. Det är sant att han, såsom varande stadsbo och tillhörande en provins, der de olägenheter, som gifvit anledning till detta lagförslag, endast i ringa mån torde förefinnas, antagligen icke har någon personlig erfarenhet af dessa olägenheter, men det synes mig som han ändå bort kunna sätta tro till hvad som i detta afseende anförts såväl i afgifna motioner som, efter hvad jag förmodar, äfven inom lagutskottet vid frågans förberedande behandling af personer, som hafva denna erfarenhet, samt att han på grund deraf såsom lagstiftare bort kunna se bort från sin svaghet för hundar och biträda detta lagförslag, som är egnadt att åtminstone i någon mån minska de ifrågavarande olägenheterna, hvilka äro — det kan jag försäkra — mycket känbara inom vidsträckta områden af vårt land, i synnerhet i norra Sverige.

Det kan ju icke nekas, att hunden, oaktadt sina många goda egenskaper, numera endast är ett lyxdjur, och det kan icke heller bestridas, att af dessa djur underhållas i vårt land ett långt större antal, än som vore önskvärdt. Om det nu också skulle blifva en följd af detta lagförslags antagande att — såsom den ärade talaren befarar — ett eller annat hundkräk utan sak eller så till sägandes på lösa misstankar finge bita i gräset, tycker jag att man redan från djurskyddsvänlig synpunkt snarare borde kunna förlika sig vid denna tanke än vid den, att fårhjordarna allt framgent såsom hittills skola vara prisgifna åt kringströfvande hundars förföljelser och härjningar.

Det föreliggande lagförslaget är enligt mitt förmenande mycket moderat, ja till och med allt för moderat. Jag skulle gerna sett, att deri funnes betydligt mera skärpta bestämmelser angående behandlingen af herr Bruzelius' älsklingsdjur. Men då Första Kammaren redan godkänt lagförslaget och det åtminstone för närvarande icke torde finnas någon utsigt att få till stånd en mera effektiv lag i detta hänseende, skulle äfven jag anhålla om bifall till utskottets förslag.

Jag har såsom motionär ansett mig böra säga detta och slutar, såsom jag börjat, med att uttala den förhoppning, att Andra Kammaren icke skall förkasta lagförslaget.

Häruti instämde herrar *Halvar Eriksson* och *Wikstén*.

Ang. ändring
i 22 kap. 6 och
7 §§ bygg-
ningabalken.

Herr Truedsson: Herr talman, mine herrar! Jag har kommit till samma slutsats som den siste ärade talaren, nemligen att yrka bifall till utskottets förslag. Men hvad som föranledt mig att begära ordet var ett yttrande af samme ärade talare, som antydde, att man i Kristianstads län måhända icke skulle vara utsatt för skada eller olägenheter af okynnes hundar; men jag kan intyga, att det ofta inträffar, att våra herrar jägare hafva 7 å 8 hundar, som de svälta förskräckligt, under den tid de icke hafva dem ute på jagt. De gå då lösa, ströfva land och rike omkring och jaga lam, kycklingar, gäss och allt möjligt och bita i hjel den ene efter den andre.

Jag har blott velat tillägga detta och yrkar, som sagdt, bifall till utskottets hemställan.

Herr Wester: Herr talman! Såsom af betänkandet synes, har jag i en viss del reserverat mig mot det föreliggande lagförslaget. Detta förslag stadgar som ovilkorlig regel, att hundegaren skall gälta den skada, som hunden gör å annans kreatur. Det må vara fullkomligt riktigt, att en sådan ersättningsskyldighet ålägges egaren, då han har hunden i sin vård eller till och med om annan har hunden i vård för egarens räkning. Men det finnes andra förhållanden. Det kan nemligen hända, att egaren lemnat hunden till begagnande åt en annan person, till exempel genom lån eller lega; och då torde det vara föga öfverensstämmande med de allmänna grunderna för utgörande af skadestånd, att egaren skall ersätta den skada, som hunden gör, då egaren icke har i sin magt att hålla vård om hunden eller förekomma skadan. Med anledning häraf har jag yrkat på ett tillägg till sista momentet af det innehåll, att ersättningsskyldigheten skulle åläggas antingen egaren eller innehafvaren af hunden. Men då Första Kammaren redan antagit utskottets förslag, och sålunda en återremiss i den syftning, som jag skulle önska, icke tjenar någonting till, så har jag icke ansett mig böra framställa något yrkande.

Herr *Restadius* förklarade sig instämma med herr Wester.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.

Härefter föredrogs Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 10, om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.

Med tillstyrkande af en utaf herr *E. Beckman* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 3, hemstälde utskottet i föreliggande utlåtande:

att Riksdagen genom skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla om utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk "arbetsstatistik" samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade.

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

I fråga härom anförde:

Herr vice talmannen Danielson: Herr talman, mine herrar! Jag kan icke låta denna stora fråga afgöras utan att i densamma yttra några ord. Såsom herrarne torde finna, framskyntar här en ganska betydlig statsutgift, om denna statistik skall komma till stånd och bearbetas på sätt, som utskottet och motionären tänkt sig. Då kommer det måhända att gälla hundratusental kronor om året, ty herrarne se, att det skulle blifva en hel massa människor, som skulle komma att sysselsätta sig med denna statistik. Förslaget afser som bekant att utskicka en mängd personer i hela landet för att på ort och ställe göra sina undersökningar om de förhållanden, som denna statistik afser att upptaga. Att dessa personers resor omkring hela landet skulle komma att blifva ganska dyra, är ju gifvet, likasom att de personer, som sedermera skola bearbeta dessa uppgifter, komma att fordra en skälig lön för sitt arbete. Det är således fråga om icke mindre än inrättande af ett helt embetsverk, som skulle få i uppdrag att bearbeta den ifrågasvarande särskilda statistiken.

Sjelfva skrifvelseförslaget tyckes nu visserligen icke vara så synnerligen farligt, men de motiv, som föreligga såväl i utskottets betänkande som i motionen, synas mig icke hvila på en rättvis uppfattning. Om man nemligen skall bearbeta de statistiska uppgifter, som komma att upptaga de förhållanden som här afses, nemligen arbetstiden, arbetslönerna och deras fördelning med mera dylikt, och sedan på grund häraf söka bilda sig en uppfattning rörande arbetarnes lefnadsförhållanden beträffande mat, kläder och bostäder eller med ett ord hela deras ekonomi, så tror jag icke, att dessa uppgifter äro tillräckliga för att man skall få en fullkomlig kännedom om hithörande förhållanden, så vida man icke har något annat att jämföra med. Ty det finnes ju tusentals människor i vårt land, som lefva lika torftigt, ja mycket torftigare än dessa arbetare; och hvarför skall icke denna arbetsstatistik omfatta äfven dem, så att man kan se om de hafva det sämre än arbetarne eller icke? Såsom herrarne veta, finnes det i vårt land, enligt 1890 års officiella statistik, en befolkning af 4,784,981 invånare. Af dessa äro, såsom jag har mig bekant på grund af särskilda statistiska uppgifter, som stått mig till buds, omkring 700,000 att hänföra till arbetarebefolkningen, om man nemligen medräknar tjänstehjon, men frånräknar torpare och dylika, d. v. s. att, om man jemväl frånräknar tjänstehjonen, som lågt beräknade utgöra omkring 300,000, så skulle de återstående, som denna statistik skulle omfatta, vara högst 400,000. Då man nu vet, att i hela riket finnes omkring 4,700,000 invånare, och man kan bortse från

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik
m. m.
(Forts.)

omkring 500,000, som äro mera burgna, tillhörande tjänstemannaklassen och de mera förmögna samhällsklasserna, så skulle det återstå omkring 3,800,000 personer, hvilkas förhållanden i afseende å mat, kläder och ekonomi icke skulle blifva föremål för denna statistik, som blott skulle gälla detta fåtal, dessa 400,000 eller knappt en niondedel af dem, hvilkas lefnadsförhållanden enligt min åsigt äro likställda med de egentliga arbetarnes: och då är det tydligt, att denna statistik, när den kommer fram, icke kan vara till någon nytta vid bedömandet af de sociala frågorna, då man icke kan jämföra arbetarnes lefnadsförhållanden med deras, som lefva i kanske ännu sämre omständigheter än arbetarne. Skall en sådan statistik vara af någon betydelse, måste den äfven gälla den stora klassen af mindre hemmansegare, torpare och tjänstehjon. Hvad kan det annars vara för gagn af en dylik statistik? Jag tror, att det hade varit bättre, om utskottet hade i samma mån som det visat sig vara vän af de egentliga arbetarne, äfven visat sig intresserad af arbetarebefolkningen i dess helhet, i stället för att släppa fram frågan i ett skick, som, om utskottets förslag bifalles, kan leda till resultat, hvilka vi aldrig anat och som kunna komma att ligga till grund för skefva uppfattningar af vårt lands arbetareförhållanden. Jag kan således icke vara med om det ifrågavarande förslaget i det skick, som det nu föreligger; men skulle kammaren vilja återremittera ärendet till utskottet med det uttalande, att kammaren anser frågan böra tagas i hela dess omfattning, så att den afsedda statistiken skall komma att omfatta icke blott de egentliga arbetarne, utan äfven de arbetande klasserna i allmänhet, som lefva under väsentligen samma förhållanden som arbetarne, då skulle jag kunna vara med om förslaget och då tror jag att frågan kommit på sin rätta plats. Men skulle kammaren deremot icke anse motionen gifva anledning till en sådan statistik, så kan jag icke vara med om att bifalla denna motion. Ty jag tror, att det resultat, som skulle vinnas af den statistik som motionären afser, skulle dels blifva alltför dyrt, dels för ensidigt.

Det är dessa i korthet angifna skäl, som göra, att jag har mina betänkligheter mot det ifrågasatta skrivelseförslaget. Jag skall därför taga mig friheten yrka afslag å utskottets hemställan, derest under öfverläggningen den uppfattningen skulle göra sig gällande, att utskottet icke på grund af den i ämnet väckta motionen kan taga sig anledning att göra ett bestämdt uttalande i den riktning, som jag nu antydt, nemligen om önskvärdheten af en statistik, omfattande hela den del af vårt folk, som af arbetet har sin egentliga näring, och icke ensidigt blott tar hänsyn till det fåtal som har fabriksmessigt arbete, ty det kan jag icke anse för rättvist.

Det är därför jag skulle vilja hemställa till kammaren, om den icke skulle vilja återremittera frågan till utskottet, för att detta måtte blifva i tillfälle att, sedan det upptagit frågan från de synpunkter, hvarur jag nu sett densamma, framkomma med ett förslag, bygd på tydliga och bestämda grunder, så att man kan se hvart det bär, ett förslag om en allmän arbetsstatistik.

Det är under sådana förutsättningar, som jag ber att få yrka återremiss till utskottet.

Häruti instämde herrar *Petersson* i Boestad och *Odell*.

Herr Sjö yttrade: Herr talman, mine herrar! Kunde jag af betänkanDET blifva förvissad om, att det verkligen skulle blifva till fördel, om kammaren och sedermera Riksdagen i dess helhet bifölle det föreliggande förslaget, så skulle jag vara den förste att biträda detsamma. Men af hela detta långa betänkande, som kostat icke så litet arbete, kan jag icke finna något, som föranleder mig att vara med om utskottets förslag. Det enda skäl, som utskottet anför för sitt förslag, är, att man skulle hafva denna statistik för att bemöta agitatorer. Tro herrarne verkligen, att, om man än finge fullskrifna böcker med sådan statistik och man deraf finge se, huru gamla arbetarne äro, huru vida deras hustrur deltaga i arbetet eller icke, om de äta den eller den maten, och om de hafva sparkassor eller icke, det kan hjälpa att hindra agitationer? Nej, visst icke; om vi än få siffror, aldrig så många, rörande dessa förhållanden, kan det icke hjälpa i det fallet. Här har motionären anført exempel från Amerika, Frankrike, England och Tyskland, utvisande att der finnas tillsatta sådana kommissioner eller byråer, som han nu vill påbörda oss, för uppsamlandet af statistiska uppgifter icke blott genom resor i landet, utan äfven genom hållandet af vittnesförhör. Jag kan icke neka till, att det skulle blifva synnerligen obehagligt för såväl arbetsgifvare som arbetare att ställas inför en dylik kommission och förhöras såsom brottslingar. För min del tror jag att det är lyckligast, så länge det är stilla och lugnt i landet, så länge man slipper sådana kommissioner och sådana byråer, som här nu är ordadt och taladt så mycket om, och hvarvar man nu vill lagstifta. Man må taga exempel från hvilket land som helst, så tror jag icke det är lämpligt, att man kommer in i ett skede, som icke öfverensstämmer med våra förhållanden. Helt annorlunda är det i de stora länderna med mångdubbelt större icke allenast invånareantal utan naturliga resurser och förbindelser, och der således de sociala frågorna ställa sig på ett helt olika sätt i såväl ett som annat afseende mot hvad de göra det hos oss. Lugnast och fredligast skall det väl gå, om en arbetare, när han är missnöjd med en arbetsgifvare, får skaffa sig en annan arbetsgifvare, och tvärtom med arbetarne. Inga skäl tala emellertid för att bifalla detta förslag, och jag kan därför icke ens instämma i vice talmannens yrkande om återremiss. Ty jag tror icke att frågan föreligger i det skick nu, att utskottet kan taga hand om den, såsom han påpekade, hvarför jag tager mig friheten att yrka afslag.

Med herr Sjö förenade sig herrar *Peterson* i Hasselstad, *Jönsson* i Gammalstorp, *Sjöberg*, *Erickson* i Bjersby, *Petersson* i Dänningelanda, *Lyttkens* och *Larsson* från Upsala.

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik
m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Herr Beckman: Herr talman! Innan jag ingår något mera på frågans allmänna betydelse, skall jag tillåta mig att i korthet besvara några af de anmärkningar, som blifvit gjorda mot förslaget. De vittna, redan de, delvis om att man icke fullt inser innebörden af detsamma. Hvad särskildt den ärade siste talaren beträffar, så yttrade han, att han icke fann något som helst skäl, som talade för en åtgärd sådan som denna. — Jag tror icke att någon annan här vill gå så långt som han. Säkerligen ville icke den ärade vice talmannen göra det. Ty han erkände, att saken var mycket berättigad och att det fans många skäl, hvarför ett sådant statistiskt arbete borde upprättas. Han för sin del ansåg blott, att det borde gå mycket längre, än han ansåg detta förslag göra.

Den ärade talaren på smålandsbanken åter målade en tafra, som åtminstone icke jag kan igenkänna. Han talade om att det vore meningen att inrätta kommissioner, som skulle resa landet kring och anställa vittnesförhör med medborgarne såsom med brottslingar och mera dylikt. Hvar han fått detta ifrån, det vet jag icke. Ty hvad betyder det för vårt beslut i denna fråga, om utskottet i sin redogörelse för förhållandena i främmande länder *omnämnt* det sakförhållande, att t. ex. sådana kommissioner i England, som motsvara arbetareförsäkringskomitén hos oss, inkalla personer för att af dem såsom ett slags vittnen erhålla upplysningar? Icke betyder det, att man i Sverige *måste* inrätta något sådant, om också utskottet ansett sig skyldigt — och det med rätta — att erinra om detta förfaringssätt i andra länder.

Samme talare sade, att i stora länder kan det vara skäl, och der kan det vara möjligt att göra något i den af mig föreslagna riktningen. — Jag vill tvärt om påstå att just i ett land, der arbetarebefolkningen är jämförelsevis ringa, der, mine herrar, kan det vara skäl, och der kan det vara möjligt ännu mer än i de stora länderna.

När jag sagt detta ledes jag öfver till den hufvudanmärkning, som den ärade vice talmannen gjorde. Han sade, att, om denna statistik skulle komma till stånd och bearbetas på det sätt utskottet och motionären tänkt sig, här skulle fordras ett storartadt embetsverk, som skulle kosta 100,000-tals kronor om året. — Huru kan man egentligen få den uppfattningen af det här framlagda förslaget? Det är ju tvärt om betonadt, att det med våra små förhållanden skulle kunna genomföras ganska billigt och i jämförelse med de stora länderna på ett enkelt sätt. Det är bland annat just därför, som det i ett sådant land som vårt är lättare att ordna saken än i de flesta andra länder.

Herr vice talmannen framhöll också en annan sak, som jag, ifrån hans synpunkt sedt, anser synnerligen viktig; han trodde att mitt förslag icke ville utsträcka undersökningen till jordbruksarbetarne och med dem jämförliga personer. — Men det finnes ingenting i hela betänkandet, som ger honom anledning till en sådan uppfattning. Der uttalas tvärt om, att man måste låta undersökningen *småningom* utsträckas, försiggå bit för bit rörande vissa grupper af arbetare, rörande vissa delar af deras lefnadsförhållanden

o. s. v. Detta just emedan man icke tänkt sig något väldigt embetsverk, som skulle på en gång verkställa stora utredningar; och jag betonar uttryckligen, att det ligger i sjelfva arbetsstatistikens natur — i motsatts mot den allmänna statistiken — att man icke vänder sig till landet i sin helhet, utan väljer ut vissa speciella områden, som man i stället söker att så mycket djupare genomtränga.

I utskottsbetänkandet har omnämnts det sätt, hvarpå man i allmänhet går till väga vid sådana arbetsstatistiska utredningar. Jag skall med anledning häraf be att med några få ord få erinra om de tre olika vägar, hvilka man har att välja vid företagandet af social-statistiska undersökningar.

Den första — den rent byråkratiska — består deri, att man sitter på sitt embetsrum och skickar ut tabell- och frågeformulär till vederbörande korporationer eller enskilde, af hvilka man önskar upplysningar. Vill det sig då så väl, att mottagaren är en samvetsgrann person och som läser rätt innantill, då får man ett ganska ordentligt svar, åtminstone om han har förstått hvari kärnpunkten af undersökningen ligger. Vill det sig deremot illa, får man, hvilket vi speciellt veta af de stora komitéundersökningar, som företagits i vårt land gång efter annan, ganska felaktiga uppgifter. Och tredskas den tillfrågade och nekar att lemna uppgifter, huru skall man då bete sig? Man kan vanligen icke tillgripa den utvägen att anlita lagens arm, och att skriva till en stor mängd försumlige vållar dröjsmål, en tidspillan, som ofta nog kan vara oersättlig. För det ändamål, hvarom här är fråga — när det icke gäller att så att säga skumma hela landet för utarbetande af en allmän befolkningsstatistik — är denna metod med tabell- och frågeformulär allt annat än tillräcklig.

Sedan kommer den metod, som den ärade talaren på smålandsbänken åsyftade, och hvilken framför allt begagnas i England. Der går det så till, att man inför kommissionerna förekallar sakkunniga personer, hvilka underkastas vittnesförhör, hvarvid svaren stenograferas. Men produkten blir en sådan otymplig massa af olikartade uppgifter, att det är omöjligt för komitéledamöterna sjelfva — mycket mindre för någon annan — att så reda dem, att man kan statistiskt framlägga resultaten af undersökningarna. Dessa voluminösa blå böcker innehålla en hel mängd förträffliga enskilda upplysningar och värdefulla vinkar åt både lagstiftaren och enskilde. Men de äro ej af den beskaffenhet, att man derpå kan grunda en verklig statistisk bearbetning.

Följer så den tredje metoden, som man här sagt skulle blifva så kostsam och storartad. Den består deruti, att man vänder sig till enskilda sakkunniga personer, som under sakkunnig ledning — ty någon chef måste finnas som leder det hela, och det synes böra vara en statistiker — söka genomtränga vissa särskilda delar af arbetsstatistiken. Man utväljer exempelvis ett visst yrke för att derom göra undersökningar i fråga om arbetslön, arbetstid, lokalernas beskaffenhet o. s. v. Man kan för visso ha godt hopp att lyckas finna dugliga mer eller mindre tillfälliga bitråden, som äro villiga att åtaga sig det arbetet. Yrkesinspektörerna äro ju

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

också ständigt att påräkna som förträffliga hjälpare på det området.

Huru viktigt det är att hafva en sådan statistik — huru många svårigheter som kunna undvikas derigenom — vill jag visa genom ett enda exempel från en af de komitéer, uti hvilka jag arbetat. I arbetareskyddskomitén hade vi bland annat i uppdrag att söka omarbete lagstiftningen rörande minderåriges användande i arbete. Jag hyste för min del den uppfattningen, att det vore alldeles omöjligt att stifta en gemensam lag för alla de olika näringarna. — Det är t. ex. en helt annan sak att arbeta i ett sågverk än i en tobaksfabrik. — Jag framlade därför inom komitén den åsigten, att man borde gå en annan väg; man borde ordna yrkena gruppvis för att på detta sätt få en mot båda parterna — här arbetsgifvaren och barnen — så rättvis lagstiftning som möjligt. Men för att kunna styrka denna min uppfattning hade jag naturligtvis behöft ett statistiskt material, hvilket uppvisade icke så mycket likheterna emellan de skilda yrkena och fabrikena, utan just *olikheterna* emellan dem. En sådan särskild undersökning fans — naturligtvis — icke. Hade vi här i Sverige haft en fortlöpande arbetsstatistik, liknande den som finnes i många andra länder, så hade detta material icke saknats, enär just frågan om barns användande i fabrik tillhöra de frågor, som med allt skäl tidigast och noggrannast pläga af arbetsstatistiker utredas — och måhända hade då komitéförslaget gått i en annan riktning och icke gjort det fåvitska försöket att söka gömma hela släkten under samma kapp.

Jag har erinrat om dessa olika metoder för att betona, att hvad man nu vill är, att försök måtte göras med den sista af dessa. — Af utskottet, likasom af mig i min motion, har det framhållits, att dessa statistiska områden i mycket gå öfver på hvarandras områden. Vi hafva således i statistiska byråns publikationer allmänna uppgifter rörande åtskilliga yrken. Men här åsyftas speciella enquêter, för hvilka man oundgängligen behöfver en sådan särskild statistisk metod, som den hvilken jag här särskildt framhållit.

Hela denna fråga, mine herrar, går ju icke ut på något annat, än att man skall *veta hvad man gör*. Vi tillsätta gång efter annan dyrbara komitéer för lagstiftningen i den sociala frågan. Men den sociala frågan består af så många, särskilda problem, att den icke kan lösas genom att helt simpelt ordinera efter det senaste utländska receptet, det må vara hemtadt från Tyskland eller från hvilket annat håll som helst. Den ärade vice talmannen, som sjelf verksamt deltagit just i dessa arbeten och med hvilken jag haft förmanen att samarbeta, kan intyga, att när man söker öfverflytta utländska metoder till Sveriges mark, möta förhållanden här, så olika dem der ute, att man alldeles icke kan utan vidare göra det. Här gäller det gamla ordspråket: hvad som hjälper skraddaren, kan stjälpa skomakaren. Man måste vid den sociala lagstiftningen ovilkorligen taga hänsyn till olika historisk utveckling, till olika klimat, till olika lokala och sociala förhållanden. Det går icke för sig att skära allt sammans öfver en kam. Nu har jag föreställt mig, att

för svenska Riksdagen, som visat så stort och lefvande intresse för dessa arbetarefrågor, det också skulle vara viktigt att veta hvad Riksdagen gör. Jag har föreställt mig, att man borde försöka att i någon mån åstadkomma, om jag får kalla det, den *sociala sjelfkännedom*, utan hvilken hvarje sådan lagstiftning är ett språng i mörkret. Särskildt är denna *sjelfkännedom* af stor betydelse derför, att man annars kan inbilla sig att det är ofarligt att göra utlandets erfarenhet till ett hyende för beqvämligheten. Detta är ett misstag. Man kan icke använda utlandets erfarenhet såsom ledstjerna på egna farvatten, utan man måste bekväma sig till det mödosamma arbetet att sjelf i detalj undersöka de särskilda frågorna. Man talar så mycket, och med rätta, om att vårt land eger fördelar framför utlandet genom sitt afskilda läge. Jag erkänner, att det ligger en sanning i det. De stora strömningarna på det politiska och ekonomiska området nå först sent till våra stränder.

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Vi kunna, så att säga, bygga dammar för att, när de stora vattufflödena komma, leda dem och få dem att helt beskedligt vattna åkerfälten. Men för att vinna målet, måste man verkligen bygga dessa dammar och noga undersöka, hvar de skola läggas, så att icke strömmen löper en förbi. Och lika angelägen som jag är, att man icke här vid lag endast på grund af erfarenhet från utlandet läser fast omfattande sociala lagstiftningsåtgärder, lika viss är jag, att det fins *en* punkt, der man ej bör tveka att begagna sig af utlandets erfarenhet; och det är, när det gäller samlandet af sjelfva kunskapsmaterialet. Metoden härvid bör vara lika för alla länder. Och det är en försummelse att icke i *detta* hänseende begagna sig utaf den erfarenhet, som man i utlandet efter många famlande försök har vunnit.

Jag ber att få påpeka ännu en sak. Denna fråga, mine herrar, är, om någon, en fråga öfver partierna, en fråga, som alls icke har något med parti att göra. Det är precis af lika vikt, hvilken uppfattning man än har om rätta sättet att lösa de sociala problemen, att man vet hvad man gör, att man verkligen känner förhållandena. Jag betviflar icke, att mycket utaf den fruktan, som, så att säga, ligger likt ett moln öfver oss, när vi se framför oss denna sociala fråga, som ovilkorligen kräfver en lösning, att, säger jag, mycket af denna fruktan skall försvinna, om man blott lyckas genomtränga dimman och få klart för sig hvad saken verkligen gäller.

En engelsk minister har nyligen yttrat: "jag tror, att halfparten af vår tids tvister mellan arbetare och arbetsgivare beror på missförstånd. Vårt industriella kif är i mycket resultatet af okunighet å båda sidor". Jag tror verkligen, att man är berättigad att säga detta. Man må aldrig glömma, att afsigten med arbetsstatistiken alldeles icke är att arbeta i något visst partiintresse, utan tvärtom endast, att den skall vara ett nationellt uppfostringsarbete, hvarigenom man bringar ljus i frågan. Arbetsstatistiken uppfostrar äfven till varmare intresse för dessa frågor, ej blott

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

när det gäller lagstiftningen, utan äfven vid reformatoriska åtgärder, för hvilka enskilde träda i spetsen.

I afseende på en del af de frågor, som falla under arbetsstatistikens område, ha enskilde börjat att samla material. Detta ådagalägger, att ett behof af en dylik utredning gör sig känt. Efter min uppfattning visa dock resultaten af dessa försök, att det endast är *staten*, som är mäktig att gifva denna undersökning den breda bas, som kan göra den verkligen fruktbarande. Men *staten* är också den enda magt, som kan åstadkomma, att en sådan undersökning icke ledes i partisyfte. Det är således äfven för att motarbeta, att denna viktiga statistik ledes i något som helst partisyfte, utan tvärtom endast framlägger den klara, vetenskapliga sanningen, som jag yrkat på dess införande.

Jag vill också, såsom ett bevis på huru litet denna fråga af utlandets statsmän fattats som ett partiintresse, erinra derom, att i Förenta staterna, eller det land, der man tidigast började upprättandet af en sådan social statistik, senaten och representanternas hus, som eljest i öfriga frågor voro delade i bittra partier, *enhälligt* antogo förslaget om inrättande af en byrå för arbetsstatistik.

Jag beklagar, att den högt ärade vice talmannen i fråga om kostnaden gifvit hela denna sak så fruktansvärda dimensioner; men jag hoppas, att jag lyckats i någon mån reducera desamma.

Jag vill, herr talman, tillägga ännu ett ord. Jag anser det icke förmätet af mig, om jag upprepar hvad jag en gång förut här yttrat, nemligen att efter min tanke samhället begår en försummelse, som i framtiden kan komma att dyrt hämnas sig, om det icke söker på allt sätt tränga fram till den verkliga innebörden af den sociala frågan. Och jag skall beträffande den plats, som denna fråga numera bör intaga äfven i vårt land, erinra om Louis De Geers ord: "den viktigaste fråga, vår statskonst har att lösa, är frågan om förbättrande af arbetareklassens vilkor". Men en förbättring af arbetareklassens vilkor är icke en klassfråga; det är en allmän samhällsfråga: det är endast till namnet, mine herrar, men icke i verkligheten, som arbetarefrågan är en klassfråga.

På grund af hvad jag nu anfört, skall jag anhålla om bifall till min motion och utskottets förslag.

Herrar *Falk*, *Lilienberg* och *Aulin* instämde häruti.

Herr grefve *Hamilton*: Herr talman, mine herrar! Den siste ärade talaren yttrade, bland annat, att han beklagade, det kammarens ärade vice talman gifvit denna fråga så fruktansvärda dimensioner. Jag undrar, om han icke här gjorde den ärade vice talmannen en smula orätt. Den ärade vice talmannen framhöll visserligen åtskilliga svårigheter och betänkligheter, hvilka syntes honom förknippade med det föreliggande förslaget, men det slut, hvartill han kom, tycktes mig häntyda på, att han själf ej tillmäter dessa svårigheter och betänkligheter synnerlig betydelse.

Herr vice talmannen har tillsammans med motionären och mig under så många år sysselsatt sig med arbete på ett fält, som ligger mycket nära det nu ifrågavarande, att det ingalunda förvånade mig, att han till fullo insett vigten af det förslag, som här föreligger. Men det glädde mig i alla fall att höra, att han verkligen är så genomträngd af detta förslags betydelse, att han i sak icke hade något annat att anmärka deremot, än att det icke vore nog omfattande. Jag hoppas, att dessa herr vice talmannens ord skola väga tyngre än de skräckbilder — ty här kan man sannerligen tala om skräckbilder — som den ärade representanten för Konga härad målade och som för visso icke äro framkallade af annat, än att han icke till fullo satt sig in i det ämne, hvarom fråga är.

Jag begärde emellertid ordet med anledning af herr vice talmannens anförande, därför att han i detta åberopade några siffror, hvilka antagligen föreföllo kammarens ledamöter något underliga och främmande. Jag tror, att jag icke misstager mig, då jag antager, att dessa siffror äro hemtade ur ett arbete, som herr vice talmannen och jag samt några andra personer just för närvarande äro sysselsatta med att afsluta. Herr vice talmannen anmärkte mot motionärens förslag — om jag fattade honom rätt — *icke*, att från den ifrågasatta undersökningen jordbruksarbetarne skulle komma att uteslutas — ty det finnes ingenting, som antyder att detta skulle blifva händelsen — utan han gjorde den anmärkningen, att det finnes många sjelfständiga yrkesidkare i vårt land, hvilka lefva under alldeles likartade förhållanden med de egentliga arbetarne, och att man, för att få ett riktigt omdöme om hela denna samhällsklass' lefnadsförhållanden, måste hafva upplysningar äfven om dessa; och då han med hänsyn till de upplysningar, hvilka motionären ansett böra inhemtas, förmenade, att dessa smärre yrkesidkare här icke skulle komma i betraktande, så yrkade han på grund häraf återremiss. För att nu visa, huru inskränkt det område vore, som afsåges i motionärens förslag, framhöll han, om jag fattade honom rätt, att detta förslag endast skulle beröra cirka 700,000 personer, af hvilka 300,000 vore tjenstehjon och endast 400,000 egentliga arbetare. Endast för 400,000 personer, menade han, vore sålunda förslaget af egentlig betydelse. Men då Sveriges befolkning går upp till fem millioner, af hvilka flertalet icke har det bättre stäldt än dessa arbetare, vore det enligt herr vice talmannens förmenande ej skäl att endast med hänsyn till dessa senare sätta i gång en så betydande och kostsam apparat. Jag tror dock, att den ärade vice talmannen här begick ett misstag, ty denna siffra, 700,000, angifver ingalunda antalet arbetare och tjenstehjon, utan detta är antalet af dem, som hafva fast anställning. Hela antalet arbetare är betydligt större. För öfrigt, om man talar om de lager af folket, som beröres af den ifrågasatta statistiken, måste man komma i håg, att äfven hustrur och barn här böra inberäknas, och att det icke går an att uppföra dem på den motsatta sidan.

Herr vice talmannen erinrar sig nog också en annan siffra, som återfinnes i ett annat arbete, i hvars utarbetande jag jemväl

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.

(Forts.)

haft äran att med herr vice talmannen deltaga. Af svenska folket är det cirka nittio procent, som äro kroppsarbetare eller med dem jemnställda personer, och om man också afräknar dessa med kroppsarbetarne jemnställda personer, så är dock hufvudgruppen arbetare. Jag skulle nu för min del gerna instämma i herr vice talmannens yrkande, om jag trodde, att man främjade saken genom en återremiss. Jag är emellertid något tveksam, huruvida ett tillfälligt utskott kan föreslå något mera än hvad motionären ifrågasatt. Jag tror icke, att detta går för sig, och anser det därför vara bättre att nu bifalla motionen. Denna fråga är sannerligen icke så hastigt eller så lätt utredd, att man icke sedermera kan få rättelse i det syfte, som herr vice talmannen afsåg, om sådant befinnes lämpligt.

Jag hemställer till herr vice talmannen, om det verkligen kan vara skäl att förkasta ett sådant förslag som detta endast därför, att det ej redan från början gjorts så omfattande, som en och annan önskar. Herr vice talmannen nämnde något om att förslaget antagande skulle föranleda åtskillig kostnad. Ja, just med hänsyn härtill är det ju skäl att icke genast gifva frågan allt för stor utsträckning, utan att börja så småningom, så att man kan vinna någon erfarenhet om de resultat, som på denna väg kunna vinnas, innan man derpå nedlägger ännu större kostnader.

Om herr vice talmannens anförande glädde mig, så kan jag icke säga detsamma om det anförande, som hölls af den ärade representanten för Konga härad. Jag har förut framhållit, att detta hans anförande icke torde hafva någon annan grund, än att han icke tänkt sig in i förhållandena, och detta kan ju också förklara, att han här sökte gifva denna fråga sken af att beröra ett partiintresse. Han talade om att man icke bör störa det lugn och den frid, hvori vi för närvarande lefva. Men det är ju icke alls fråga om något dylikt: hvilket parti vi än tillhöra, måtte vi väl alla vara ense derom, att den s. k. arbetarefrågan icke låter sig afvisa. Jag och den ärade representanten för Konga härad och vi alla inom kammaren kunna hysa olika meningar om, huru denna fråga bör lösas; men ett äro vi väl alla ense om, och det är, att det för oss är gagneligt att kunna fota våra omdömen på opartiska, grundliga utredningar och icke på lösa hugskott af en eller annan folkledare, och det är just detta, mine herrar, som motionärens förslag äsyftar. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Lovén* och *Elis Nilson*.

Herr Lasse Jönsson: Herr talman! Det var de två senaste talarnes försäkran, att detta icke är en partifråga, som gaf mig anledning att här uppträda, ty eljest vet jag, hvad man riskerar, om man uppträder mot denna rörelse, som är så väl upparbetad. Men efter som vi nu äro på neutral mark och man får uttala sig i lugn och icke alls behöfver taga hänsyn till partiställningen, så tager jag mig friheten fråga: hvad vinner kammaren och Riksdagen

med denna skrifvelse? Är den icke den mest ofullständiga, man kan tänka sig? Den afser ett uttalande till regeringen om "utredning rörande lämpligaste sättet för samlande, bearbetande och publicerande genom statens försorg af en svensk 'arbetsstatistik' samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas vara påkallade". Säger Riksdagen härmed hvad den vill, hvad det är för arbetsstatistik den önskar? Nej, det gör den icke. Den anhåller blott, att regeringen ville låta göra en utredning på det ena eller andra sättet, det må för öfrigt kosta huru mycket tid och penningar som helst — en utredning, men om hvilken sak synes ej bestämdt af motionen. Jag väntade därför, att, när motionären uppträdde, han skulle gifva en anvisning om hvad han tänkt sig. Men det kunde han icke göra. Gent emot den talare, som framhöll de i motionen omnämnda exemplen från andra länder, förklarade motionären, att, fastän de voro åberopade, det ej voro meningen att gå den vägen, tvärt om. Återigen, gent emot herr vice talmannen, som anmärkte, att det var en brist, att icke jordbruksarbetarne eller hemmansegarne räknades som arbetare, förklarade motionären, att det ej betydde något, att de ej omtalats i skrifvelseförslaget; ingenting hindrade Kongl. Maj:t att taga dem med i beräkning, då Kongl. Maj:t utarbetade sitt förslag. Således: det som ej är skrifvet, kan regeringen ändå i alla fall göra; men det, som är skrifvet, skall regeringen icke göra, då det är något att anmärka deremot. Jag tror för min del, att dessa utredningar taga för mycken kraft från nationen; de komma oupphörligt åter och åter tillbaka. För närvarande är en komité tillsatt. En har slutat sitt arbete. Utredning på utredning skall verkställas. Jag anser för öfrigt, att ganska god ledning kan erhållas genom de arbeten, som omtalas i motionen: kaptén v. Feilitzens om jordbruksarbetarnes ställning i Östergötland, Småland och Skåne, ett arbete af E. O. Hultgren m. fl.; ett af Hj. Wallqvist om "Bostadsförhållandena för de mindre bemedlade i Göteborg" samt ett af dr David Bergström med flera (qvinliga) biträden. Dessa arbeten hafva utgifvits på frivillighetens grund. Den, som intresserar sig för att studera denna fråga, bör här kunna hafva tillräcklig lektyr. Och skulle flera arbeten erfordras, finnas många litterära förmågor, som kunna göra det. Och är saken förtjent af uppmärksamhet, eger Kongl. Maj:t i sitt skön att understödja med medel som behöfvas. Men det anser jag ej vara en lycklig utväg att oupphörligt tillsätta nya komitéer — och någon annan möjlighet finnes ju ej för regeringen för att efterkomma en önskan sådan som motionärens. Det förslår icke med en komité; det bör nästan vara en för hvarje slag af arbetsrörelse. Det blir komitéer af allt sammans. Den siste talaren upplyste oss om, att 90 procent af Sveriges befolkning äro arbetare. Om man nu skall redogöra för alla dessa, huru de lefva, huru många timmar de arbeta, huru många timmar deras hustrur arbeta, huru mycket penningar de hafva insatt i sparbank o. s. v. — hvart i all rimlighets namn skall det taga vägen? Det minsta man kan begära är, att de nu arbetande komitéerna finge fram-

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

lägga resultatet af sina arbeten, innan man blindvis rusar åstad och aflåter en ny skrifvelse till regeringen — en skrifvelse af sådan beskaffenhet, att det skulle blifva nästan alldeles omöjligt för regeringen att göra något deråt.

Herr talman! Jag yrkar rent afslag.

Herr Hedlund: Det har anmärkts, att klämman skulle vara för trångt affattad. Det tror jag icke. Den omfattar utan tvifvel hela det fält, som här är i fråga. Och mot denna tolkning af klämman strider hvarken utskottets utlåtande eller motionen. Alltså skulle, så vidt jag förstår, återremiss till ingenting tjena. Utskottet hade då endast att komma tillbaka med ett skrifvelseförslag, väsentligen lika lydande med det nu föreliggande.

Man synes på somliga håll hafva uppfattat denna arbetsstatistik såsom något hittills i vårt land alldeles okänt. Jag vill då påminna om, att vi redan hafva ett flertal specialundersökningar, utförda af särskilda komitéer, hvilka, såsom vi veta, burit god frukt och varit af stor betydelse för vår kunskap om de sociala frågor, de gält. Vidare hafva vi ock fortlöpande en statistik, ehuru mycket bristfällig, i vår officiella statistik. Vi hafva till och med der en lönestatistik. Om herrarne slå upp i slutet af det häfte, som årligen utkommer, rörande jordbruket, skola herrarne der finna en redogörelse för arbetslönerna inom jordbruket, grundad på rapporter från hushållningssällskapen. Detta äro vi redan vana vid, och denna statistik har ju icke medfört någon olägenhet.

Man har anmärkt, att den ifrågasatta åtgärden skulle medföra nya och stora utgifter. Jag vill svara med att fråga, huru vida icke möjligen åtminstone en del af de medel, som behöfdes för att bestrida dessa nya utgifter — kanske alla till en början — skulle kunna åstadkommas genom att från den officiella statistiken utsöndra flertalet af de embetsberättelser, som för närvarande förekomma der och egentligen icke hafva sin plats i ett sådant verk.

S. k. arbetsstatistik har sin betydelse också utur det rena statsintressets synpunkt. Hvad särskildt vidkommer lönestatistiken, skall jag be helt kort att få anföra ett yttrande af den framstående tyske nationalekonomen Victor Böhmert. Han säger så: "För hvarje år framstår allt mera nödvändigheten af att skaffa material för en lönestatistik öfver de olika menliga näringsgrenarne för att å ena sidan bättre kunna bedöma klagomålen öfver otillräckliga löner och å andra sidan vinna tekniskt underlag för sjuk-, olycksfalls-, ålderdoms- och invalidförsäkring. Afven i inkomstbeskattningens och finansväsendets intresse behöfver hvarje stat nu för tiden en pålitlig lönestatistik".

Men framför allt är denna arbetsstatistik af vigt i tvenne afseenden. För det första veta vi, att i våra dagar göras gällande sociala utvecklingsteorier, på hvilka spådomar om och sträfvanden för stora omskapningar af samhället stödja sig. Såväl vänner som motståndare till dessa nya teorier kämpa i afseende på dessa i sjelfva verket i mörkret, så länge man icke vet, huru det verk-

ligen står till. Har man åter fått klarhet om de verkliga förhållanden, som ligga till grund för dessa teorier, då vet man, hvar man skall hemta sina vapen och huru man skall bruka dem, på det att de må träffa. Jag vill påminna om ett ganska betecknande exempel. Vi känna ju socialisternas påstående, att den ekonomiska utvecklingen går i den riktningen, att de mindre bemedlade i samhället allt efter som industrien utvecklas nedsjunka till ett proletariat, som lefver i nöd och elände under det s. k. existensminimum; att den medelklass, som förut funnits ofvanför arbetsklassen, allt mer och mer krymper tillsammans, och slutligen att på samhällspyramidens topp finnes en liten grupp af oerhördt rika människor, som efter hand tillegnat sig alla samhällets kapital och under hvilka i sjelfva verket hela den öfriga befolkningen utgör arbetande slafvar. Jag vet knappast något kraftigare vapen, som ännu framkommit för att bekämpa denna åskådning, på hvilken så mäktiga sträfvanden stödjade sig, än ett arbete, som nyligen utkommit i Tyskland af en ung framstående nationalekonom Wolf. Med begagnande af dels inkomststatistiska, dels arbetsstatistiska undersökningar, som sedan några årtionden egt rum i Tyskland, visar han med klara siffror, svart på hvitt, att denna teori är alldeles osann, att samhällsutvecklingen i mån af industriens utveckling går åt helt annat håll, nemligen att period efter period minskas antalet af dem, som lefva under existensminimum, ökas deremot antalet af dem, som lefva på sitt arbete uti små, men dock burgna förhållanden. Med en sådan upplysning är ju denna dock mäktiga teori, en teori som utöfvat och utöfvar så stort inflytande, slagen till marken. I samma mån dessa siffror visa sig allmänt slå in, i samma mån blir den socialistiska utvecklingsteorien ihjelslagen och dermed ock sträfvandet. Der finnes ingenting vidare att diskutera om.

Alltså: för att bringa dager och ljus i dessa förhållanden, för att bringa upplysning om, huru samhällsutvecklingen i sjelfva verket går, för den skull är en arbetsstatistik nödvändig.

Vidare också för att hålla samvetet vaket i afseende på sociala reformer. Jag vill likna en sådan statistik vid den ständiga undersökningen af, huru det står till nere i de dunkla djupen af ett skeppsskrof. Det kan visserligen vara mycket behagligare att vistas på däck och der styra seglatsen. Man kan dock en vacker dag blifva öfverraskad af, att det blifvit röta i botten. Nu strömmar vattnet in. Skeppet kan icke längre hållas uppe. Arbetsstatistiken håller just reda på, huru det står till i skeppets innandöme, rapporterar, när någon röta der visat sig, och lägger på de enskildes och samhällets samvete att icke töfva att gripa in och laga, medan ännu är tid.

Den motvilja mot statistiska undersökningar, som här och hvar framträder, tror jag är en lemning ifrån gamla tiders åskådning. En berättigad känsla ligger till grund härför. Man vill vara man för sig och afvisa inblandning från främmande håll, som man misstänker komma att inkräkta på ens sjelfbestämmerätt. Jag tror emellertid, att denna känsla är en frukt af obestämda far-

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

hågor och missförstånd utan grund i verkligheten. Här är icke fråga om inblandning i någons sjelfständighet och frihet. Här är endast fråga om att bringa ljus i samhällets mörka vrår — ett dagsljus, som endast är nyttigt och sundt, ty det hjälper icke blott andra att se, utan det hjälper ock en sjelf att se.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjö: Jag begärde ordet med anledning af herr grefve Hamiltons yttrande, att jag skulle hafva sett denna fråga endast från partisynpunkt. Såsom bevis för detta påstående åberopade han mina ord, att man borde få afhandla dessa frågor "i fred och lugn" eller, med andra ord, att man borde låta husbönder, arbetsgifvare och arbetare afgöra sina tvister sins emellan utan ingrepp, utan några kommissioner, utan några byråer, utan några vittnesförhör och dylikt.

Han sade vidare, att jag icke satt mig in i frågan. Jag får med anledning deraf säga honom, att jag verkligen gjort det. Och icke allenast det, utan jag söker, så långt jag kan, sätta mig in i alla här förekommande frågor. Och sedan jag detta gjort, handlar jag efter bästa öfvertygelse; och jag tror mig därför hafva det bästa vittnesbördet vid mina handlingar, nemligen ett fredadt samvete.

Grefve Hamiltons partiståndpunkt må betraktas från *hans* synpunkt sedt, men han eger icke rätt att beskylla mig för, att jag intagit ett visst partis ståndpunkt; ty jag handlar efter hvad jag anser rättvisa och pligt bjuda mig i denna såsom i andra frågor.

Vidare nämnde han, att utgifterna för ifrågavarande undersökningar, som han ansåg vara så nödvändiga för att få en svensk arbetarestatistik till stånd, icke skulle blifva så stora. Jag skall icke tillåta mig att vidare ingå i denna del af frågan, men jag vill endast erinra om, att kostnaderna endast för arbetarekomiténs statistik uppgingo till 39,000 kronor, oaktadt för anskaffandet inga resor gjordes. När man nu har statistik i ämnet icke allenast från arbetarekomitén, utan äfven från andra dermed liknande komitéers arbeten, skulle man, synes det mig, åtminstone för tillfället kunna vara något så när nöjd med dessa arbetens resultat samt afvakta tidsomständigheternas kraf i såväl ena som andra afseendet.

Då jag fortfarande, oaktadt herrar Beckmans och Hedlunds utmärkta anföranden i denna fråga, icke har kunnat blifva öfvertygad om något annat, än hvad jag förut bestämt mig för, nemligen för afslag å utskottets hemställan, vidhåller jag mitt förut gjorda yrkande i detta afseende.

Herr Månsson: Jag kan icke uraktlåta att i denna enligt min åsigt viktiga fråga säga min mening. Om jag i likhet med flere föregående talare här kommer att yrka afslag å utskottets hemställan, så har jag den vissa tillförsigten i alla fall, att jag

icke velat åt arbetarne eller arbetarefrågan bereda annat än det allra bästa.

Man har sagt, att det icke varit ovilja mot arbetarefrågan, som gjort, att man här yrkat afslag, och att denna åtgärd endast afser att sprida ljus och dager öfver den sociala frågan, den s. k. arbetarefrågan. — Ja, om vi nu vore öfvertygade om, att så blefve fallet, skulle ingen tveka att gifva sin röst för förslaget. Men, mine herrar, hvad visshet hafva vi derom, att så skall ske på det sätt, som här blifvit föreslaget af utskottet? Det sätt, som utskottet accepterat, om jag så får säga, sedan det behandlat flera andra olika förslag i den vägen, nemligen att här i Stockholm skulle upprättas en byrå för det ifrågavarande ändamålet, hvilken sedan skulle till sitt biträde hafva kringresande personer, som i sin tur om förhållandena på ort och ställe ingåfve rapporter till byrån, hvarigenom hela saken skulle belysas och derigenom allt vara vunnet — ja, till och med *det* skulle vinnas, säger man, att man sluppe ifrån alla agitatorer, hvilket ju vore ett utmärkt och eftersträfvansvärdt mål — detta sätt skulle jag kunna vara med om att försöka, i fall jag nemligen kunde blifva öfvertygad om, att dess antagande skulle kunna medföra alla dessa uppräknade fördelar. Men, mine herrar, hvad har man väl för säkerhet härför? När dessa kringresande personer utses af byrån — och dertill skulle väl väljas sådana, som voro inne i de olika yrkena och facken, förmodar jag — kan man då också vara fullt förvissad om, att valen alltid skulle falla på fullt pålitliga, redbara och sanningsälskande män? Det kunde dessutom lätt inträffa, att de insända rapporterna strede i sina uppgifter mot hvarandra. Den ena rapporten kunde uppgifva ett förhållande vara på *ett* sätt och den andra samma förhållande på *ett annat* sätt. Om en person skulle skildra förhållandena t. ex. i Skåne och en annan förhållandena i Blekinge, så kunde det lätt hända, att dessa personer inkomme med stridiga uppgifter, beroende på deras egna olika åsigtter om och uppfattning af frågan. Jag undrar på hvad sätt saken härigenom blefve klarare? Nej, jag tror icke, att denna sak är så lätt löst, och allra minst, att den blefve det på det sätt, som här föreslagits. Äfven om man icke vill gå så långt, som herr vice talmannen föreslog, nemligen att i den ifrågavarande statistiken skulle på en gång upptagas allt, hvad som rör *alla* arbetare inom vårt land, så är det min lifligaste öfvertygelse, att den ändå måste upptaga *många* af dem som arbeta i de olika facken, och så många, att man verkligen deraf kunde draga någon slutsats. Det förefaller mig dessutom, som om kostnaderna för dessa resors verkställande och för hela den öfriga dyrbara apparaten omöjliga kunna uppvägas af de fördelar, som man dermed tror sig vinna. Om man i stället, hvilket jag tror vore det rätta, ville begagna sig af de personer, som vi för ett snarlikt ändamål hafva, nemligen yrkesinspektörerna, hvilkas antal man föreslagit att öka, så är det min lifliga öfvertygelse, att man på detta sätt kunde vinna målet lika bra som på det andra. Om yrkesinspektörerna ålades att om de nu ifrågavarande förhållandena af-

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

gifva berättelser, och dessa sedermera trycktes och utdelades, så att allmänheten äfven blefve i tillfälle att uttala sig om frågorna, så tror jag, att man på detta sätt skulle kunna vinna god ledning och ett godt resultat.

På grund af det sätt, på hvilket jag sett denna fråga, är det sålunda för mig omöjligt att kunna vara med om det framlagda förslaget. Den apparat, som deri ifrågasatts, blefve enligt mitt förmenande mycket dyrbar och naturligtvis ännu dyrare, om man skulle gå den väg, vice talmannen förordnat. Jag kan således omöjligen vara med om en återremiss i det syfte, vice talmannen uttalade, i synnerhet som jag icke kan se, att, äfven med de bästa afsigter för arbetarnes väl, det är möjligt att undvika alla missförhållanden; ty arbetarne kunde råka ut för personer, som skadade i stället för att hjälpa dem. Likaledes kunde staten blifva vilseledd af uppgifterna från de personer, som enligt förslaget skulle resa ikring för att samla de ifrågavarande uppgifterna. — Jag tror, som sagdt, att det på detta sätt blefve omöjligt att komma till någon klarhet i frågan. Det sätt, som England har använt, eller de s. k. offentliga vittnesförhören, offentligt bedömande af flera personers uttalanden, skulle nog bättre kunna belysa saken, än det af utskottet här föreslagna sättet.

Jag kan, såsom frågan nu föreligger, icke annat än bestämdt yrka afslag å det ifrågavarande skrifvelseförslaget.

Herr Wijkander: Om det verkligen vore så, som uppgafs från smålands- och kristianstadsbänkarna, nemligen att de frågor, som här föreligga, skulle vara af liten omfattning, vore det icke värdt att besluta sig för de utgifter, som naturligtvis erfordras för åstadkommande af sådan arbetarestatistik, som här föreslagits. Men jag tror, att herr vice talmannen kom sanningen mycket närmare, då han sade, att dessa frågor äro så stora, att de komma att kräfva mycket stora utgifter. Dessa sociala frågor tränga sig fram med stor styrka och vinna för hvarje år allt större betydelse. De äro redan af sådant omfång, att vi icke kunna öfverse dem, utan måste vidtaga särskilda mått och steg för att skaffa oss den utredning, som behöfves för att pröfva dem. Vi veta annars icke huru långt de leda.

Vi hafva redan flera gånger väntat oss till regeringen med anhållan om tillsättandet af komitéer i och för sådan utredning och veta, att en sådan komité, arbetareförsäkringskomitén, äfven i denna stund håller på med afgifvande af ett stort förslag. Med dessa frågor sammanhänga så stora ekonomiska spörsmål, att det är temligen säkert, att de utgifter, som här ifrågasatts, i jemförelse med dessa komma att blifva alldeles försvinnande. Det är ock temligen säkert, att, om svenska staten icke tager initiativet och ledningen, komma enskilda personer att utföra undersökningarna. Utskottet har framhållit, att sådan redan med stor framgång blifvit af enskilda personer utförda. Men det är dervid den skilnaden, att de undersökningar, som ledas utaf enskilda intressen, också mycket lätt färgläggas af dessa. Vi skola icke undra på, om den vetenskapliga

objektivitet, som erfordras för att de statistiska siffrorna skola blifva fullt tillförlitliga, i någon mån påverkas, då enskilda intressen framkalla dem. Det är just för att afhjelpa denna olägenhet, som enligt mitt förmenande staten bör taga initiativet och ledningen. Det är visserligen sant, att det är nyttigt och naturligt, att enskilda undersökningar komma att pågå jemte statens undersökningar, men man har uti de senare jämförelsepunkter, med hvilka man kan kontrollera, huruvida de enskilda undersökningarna äro tillförlitliga eller icke. Man får icke tro, att dessa frågor ur ekonomisk synpunkt, för att icke tänka på andra sidor deraf, äro så obetydliga, att svenska staten icke borde sysselsätta sig med dem.

Här har af herr vice talmannen sagts, att de ifrågavarande utgifterna skulle gå till flera hundratusen kronor. Ja! Enligt min öfvertygelse komma utgifterna att blifva ganska stora, men detta beroende derpå, att representationen, särskildt denna kammar, kommer att inse betydelsen af undersökningarna och med stort tillmötesgående framdeles snarare vilja öka än minska deras omfång. Från början måste de dock gå i ganska liten skala. — Man kan icke framstampa ur marken personer, lämpliga för dylika undersökningar. Dessa undersökningar måste börja helt oansenligt, och det förefaller mig, som om få områden äro så lämpliga för en sådan början i smått, hvilken sedan kan utvecklas till något stort, som just detta.

Herr vice talmannen har klagat öfver, att dessa undersökningar skulle omfatta blott arbetarne och icke de mindre hemmansägare samt andra med dem jemnställda personer. — Ja, det ligger just i dessa undersökningars natur, att man kan begränsa dem och sedan småningom bit för bit öfvergå till andra.

Samme talare framhöll likaledes, att torpare och tjenare icke skulle inbegripas i dessa undersökningar. — Jag tror, att den, som läst utskottets betänkande, har sett, att utskottet fattat uppgiften så vidsträckt, att den mycket väl kan omfatta äfven dessa kategorier af arbetare. Men det har, som jag tror med full rätt, framhållit, att man icke får börja med allt på en gång, utan gå så småningom för att vinna ett godt resultat.

Jag tror, att det är ytterst viktigt, att vid dessa undersökningar staten tager ledningen af det hela. Det är också för statens tjenstemän betydligt lättare att komma till ett godt resultat, än för enskilda personer. Genom de undersökningar, som på detta område göras, har man, som sagdt, jämförelsepunkter och kontroll äfven för de öfriga undersökningarna. Det kommer att bero på Riksdagen att bestämma utgifternas storlek och småningom lämpa dessa efter undersökningarnas omfång. För min del håller jag före, att de icke i början komma att kräfva mer än lika många tiotusental kronor, som vice talmannen talade om hundratusental. Jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Härtill instämde Herrar *Hedin, von Friesen, O. Olsson* från Stockholm, *Boëthius, Liljeholm, Zotterman, Sjöholm, Walldén* och *Alsterlund*.

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Ang. utredning rörande lämpligaste sättet för ästadkommande genom statens försorg af en svensk arbetsstatistik m. m.
(Forts.)

Herr Swartling: Herr talman, mine herrar! Jag skall icke göra mig skyldig till att återupprepa de skäl, som redan blifvit i såväl motionen som utskottsbetänkandet anförda till förmån för den föreslagna skrifvelsen. Jag ber endast att med åberopande af dessa skäl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan; 2:o) på afslag derå; och 3:o) på återremiss; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef, sedan till kontraposition antagits yrkandet om afslag, nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens tredje tillfälliga utskott hemställt i utlåtandet n:r 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Omröstningen utföll med 100 ja mot 93 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle jemlikt föreskriften i 63 § 3 mom. riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 8.

Ang. invrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 11, angående förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.

Herr *E. Beckman* hade i motion, n:o 143, i Andra Kammaren föreslagit:

“att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas påkallade.”

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

Häremot hade reservationer anmälts: af herr *Alexanderson* mot vissa delar af motiveringen, samt af herrar *Hahn* och *Hedlund*, hvilka ansett, att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Alexanderson: Herr talman, mine herrar! Utskottet säger på sid. 33 i sitt betänkande: "I likhet med motionären anser utskottet, att förliknings- och skiljenämnder kunna vara i hög grad välsignelsebringande och väsentligen bidra till det industriella arbetets trefnad och lugna utveckling, om de uppbäras af såväl arbetsgifvarnes som arbetarnes förtroende och om den organisation af arbetsgifvare och arbetare finnes, som är förutsättningen för att nämndens utslag åtlydes". Då jag för min del ingalunda kan vara med om en sådan åsigt, som utskottet här uttalat, har jag sett mig nödsakad att anmäla min reservation, och detta ehuru jag visserligen, i likhet med hvad motionären betonar, måste erkänna, att den sociala frågan har en ofantlig vikt och betydelse för närvarande — ja under alla förhållanden, men kanske mera än vanligt just nu.

Ang. invrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

Innersta syftet hos den varmhjertade motionären är nog att förbättra arbetarnes ställning och villkor. Skada blott, att han misstagit sig och tror, att målet kan vinnas på det sätt, som han här föreslagit. I längden skulle olägenheterna, enligt mitt förmenande, uppsluka alla de skenbara fördelarna af den metod, han föreslagit. Om man vill se saken rätt, måste man erkänna, att denna motion till sin slutföljd är riktad *mot* husbonden, ja, mot husbondeinstitutionen, vågar jag påstå, i ty att arbetarne, i händelse Riksdagen nu besluter denna skrivelse, få en anledning att tro, det Riksdagen ansett sig föranlåten att inskrida gent emot husbonden till förmån för arbetaren.

Mine herrar! Redan nu kämpa arbetsgifvarne här i landet otvifvelaktigt med stora svårigheter, äfven hvad jordbrukarne beträffar, hvilka senare ju representera det största antalet husbönder. Vi höra emellertid icke så sällan till och med från våra kamrater i denna kammare det talet, att landtmännen skära guld med täljknifvar och äro väl mycket egennyttiga etc. — Nå väl, när sådant tal föres här, måste icke deruti kan anses ligga en varsel, huru när en gång dessa skiljenämnder fått utveckla sig *efter hela linien*, innefattande således äfven landtmannanäringen, denna institution skall komma att vända sig jemväl emot oss landtmän. Jag tror för min del, att det blir svåra förhållanden som då komma att inträffa. Sanningen torde vara, att kapitalet redan nu skyr att taga *direkt* befattning med industrien och jordbruket annat än såsom en tillfällig finansspekulation. Sjelfva jorden har numera på många ställen fått så ringa värde, att jag är säker på, att jag icke är den ende, som fått höra sådana uttalanden som detta: "Om jag kunde få betaldt hvad mina hus äro brandförsäkrade för — således mindre än hvad de kostat att uppföra — och om jag dertill kunde få kontant ersättning för hvad jag lagt ut för grafvar och diken, ja, då finge åker, äng och skog följa med på köpet gratis". Så illa står det till! Nej, till bankerna strömmar kapitalet, och derifrån kommer det på en omväg, fördyradt, jordbruket och äfven öfriga arbetsgifvare till godo — denne förkättrade arbetsgifvare, som dock enligt mitt förmenande måste anses vara arbetarens

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

sannaste vän, om man rätt *vill* förstå det; ty dessa parter ha verk-
ligen samma gemensamma intressen.

Om nu Riksdagen skulle beshuta en skrifvelse i det syfte, som motionären föreslagit, låge icke deri otvifvelaktigt, som jag förut tagit mig friheten antyda, en hänvisning derpå, att Riksdagen ansett nödigt att skydda arbetaren gent emot husbonden? Om det undantagsvis finnes husbönder, som äro orättvisa och icke tillräckligt vilja gå sina arbetare till mötes, fins det väl dock, mine herrar, ännu flere husbönder, som verkligen äro både hyggliga och humana. Är det rättvist, är det billigt, är det klokt att lasta dessa senare husbönder bara därför, att det finnes undantag ibland husbönderna? Det är väl dock efter de regelmessiga fallen, man bör lagstifta och icke efter undantagsfall. Jag tror därför, att det icke vore klokt att skrifva till Kongl. Maj:t i det syfte, som motionären begärt. Man bör göra sig klart reda för skrifvelsens innebörd, så att den ej kan förtolkas och derigenom komma att medföra de sorgligaste följder.

Herr talmannen behagade således finna rimligt, att jag måste söka ingå i ett skärskådande af motionens *konsequenser*. Motionären och de med honom lika tänkande ansågo emellertid vid förra lagtima riksdagen, då denna fråga var före, olämpligt att ingå i pröfningen af konsekvenserna. De framhöllo nemligen, att det ju — bevars väl — blott vore fråga om en menlös begäran angående utredning; — alldeles som en utredning skulle behövas derom, att arbetsgifvare och arbetare hafva gemensamma intressen, eller att tredje persons — här skiljenämnds — ingripande gör mera skada än gagn i fall som detta. Man vill fastslå, såsom regel, krafvet på medlare, der ingen sådan bör få förekomma, lika litet som medlare i regel må fördragas mellan föräldrar och barn, mellan husbonde och enstaka tjenare — eller hvar är gränsen, der *antalet* tjenare berättigar till skiljenämnd?

Dessa skiljenämnder måste enligt sakens natur verka störande på förhållandena mellan arbetare och arbetsgifvare samt *framkalla* betänkliga rubbningar. Vattendroppen urhållkar, som vi veta, stenen. Genom att oupphörligt utsättas för skiljenämnd får husbonden skenet emot sig; och om han också till en början fått rätt, ändras dock omsider förhållandet, i det, till följd af oupphörligt vädjande till skiljenämnd, opinionen till sist vänder sig emot husbonden enligt en regel, som lyder: "ingen rök utan eld". Det måste, heter det, vara en obillig husbonde, eftersom (märk den falska slutledningen) han oupphörligen drages inför skiljenämnder! Om en industriidkare har en skara på hundra stycken eller flera arbetare, så är det väl rimligt att, ibland ett så pass stort antal, det skall finnas hvarje vecka någon arbetare, som finner sig för-
anlåten att påkalla skiljenämnd, när arbetarne snart nog tycka sig inse, hvilket tvångsmedel emot husbonden denna institution kan skänka, när den hänsynslöst anlitas. Om därför också husbonden menat aldrig så väl och från början får rätt, blir det ändå på detta sätt till slut *han* som får orätt. Dessa skiljenämnder leda således icke till förlikning, utan öka tvärtom det svalg, som det ligger i

vissa personers intressen att befästa. Arbetarne se icke alltid klart, hvem som är den bäste och naturligaste bundsförvandten, utan förledas icke så sällan att lyssna till förföriskt tal af dem, som för att vinna en ledande roll öfver arbetarne vädja till en af de uslaste lidelserna — afunden —; och så inträffar det omsider, att arbetaren mindre tror på sin naturlige bundsförvandt, husbonden, än på agitatorer, som ingenting offra, ingenting vedervåga annat än — ord! Nå väl, när det gått så långt, hur tror man att nämnderna då skola blifva sammansatta? Jo naturligtvis från arbetarnes sida med talföra agitatorer. Det är således *dess*, som skola balansera den sociala freden! Det tyckes åtminstone så, att döma efter den af mig nyss upplästa mening ur utskottets betänkande, men hvilket hän är ej detta!

Mine herrar, jag vågar försäkra, att jag alltid har varit, fortfarande är och alltid vill förblifva en arbetets och arbetarnes hän-gifne vän, men just som sådan kan jag icke annat än på det allra lifligaste varna för, att vi skola tro, att den väg, som det nu är fråga om att slå in uppå, skall leda till målet: den sociala freden! Om än de stora kontinentala länderna Tyskland, Belgien, Frankrike och Österrike hafva i viss mån accepterat dessa skiljenämnder, så visar det sig, om vi gå igenom utskottets betänkande, att icke ens i bemälda länder dessa nämnder kommit till någon synnerligen stor användning, och äfven der så skett, hafva de blott mycket sällan lyckats ordna förhållandena i de fall här åsyftas. Den ärade motionären yttrade också under debatten om den i dag närmast här förut afhandlade frågan (angående arbetarstatistiken) och med hänsyn till att hemta erfarenheter från utlandet, att hvad som hjälper skräddaren kan stjelpa skomakaren. Jag vågar påstå, att just så är förhållandet också i fråga om det spörsmål som nu föreligger, och därför ber jag att få uppmana eder, mine herrar, att med stor betänksamhet draga konklusioner af hvad utskottet anfört såsom lärdomar från utlandet. Jag tror visst icke, att utländska förhållanden alltid skänka oss ofelbara och direkt tillämpliga lärdomar. Om vi se på de verkliga förhållandena utomlands, så se vi t. ex. att dessa skiljenämnder i Amerika blifvit en politisk institution, (mycket ofta åtminstone), och det måste vara i länder sådana som Amerika och England, der det finnes mycket stora industriella etablissement, som dessa nämnder kunna hafva någon betydelse eller berättigande, såsom varande en förtviflans produkt efter mer än 100 års strider arbetare och arbetsgifvare emellan. Hos oss deremot, med våra jemförelsevis små och lugna förhållanden, äro de, såsom jag i fjor tillät mig erinra, ingalunda påkallade af samma betingelser som i utlandet.

Mine herrar, exempel tror jag belysa frågan bättre än torra ord. Tillåt mig därför gifva er ett stycke verklighetsbild till lifs, äfven om det endast är min obetydliga person, som dervid på samma gång måste föras fram. I mer än tio år har jag varit disponent vid ett af vårt lands större etablissement och borde således ej anses alldeles främmande för praktisk hänsyn i hit-hörande frågor. Under dessa år lyckades jag komma i ett godt

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

Ang. inrättan-
de af förlök-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

förhållande till mina arbetare och detta genom ömsesidig tillgifvenhet och förtroende. Om det var något som låg dem på hjertat, kommo de förtroendefullt till husbonden, gifvande honom del af sina bekymmer och intressen. Så långt jag å min sida kunde, gick jag dem också härvid till mötes. Tänken eder nu, mine herrar, t. ex. ett fall sådant som detta: husbonden ser sig nödsakad att afskeda en arbetare. Denne senares kamrater känna sig emelertid oroliga, hänvända sig för den skull till husbonden och säga: "vi veta väl, att vår kamrat har felat, men låt honom stanna kvar, så skola vi å vår sida tillhålla honom att icke upprepa sitt fel". Husbonden går omsider af vissa bevekande skäl in på deras framställning att behålla den felande arbetaren; och så blir då, till alla parter belåtenhet, allt åter stäldt på en god fot. — Tänken eder nu i stället, mine herrar, att denna dissonans skulle hänskjutits till en skiljenämnds utslag, och låtom oss äfven antaga, att denna domstol skenbart kommit till samma resultat, d. v. s. att arbetaren skulle få stanna kvar. Men huru tro ni väl, att i sådant fall husbonden bedömes och hans ställning blir i följd af detta skiljenämndens utslag? Jo naturligtvis betraktas han då som en förtryckare, hvars ondska dock ej hade framgång — *tack vare skiljenämnden!* Anse herrarne detta vara en sund konklusion, eller anse ni, i likhet med mig, att det förra förhållandet var sundare? Nå väl, så uppfostra då våra husbönder och tjenare att vilja förstå hvarandra, och att de böra sjelfva sammanjemka sina små stridigheter, men ej låta en skiljenämnd vidga klyftan dem emellan! Lagstiftningen bör väl dock syfta att uppfostra men ej uppegga människorna mot hvarandra.

Det är, enligt regeln, icke de dugligaste och till sitt åskådningssätt sundaste arbetarne, som ropa på skiljenämnder. Dessa dugliga arbetare kunna ej ens finna sig vid en schablonmessig prissättning af värdet å deras arbete, utan de fordra rimligtvis, att deras större duglighet skall proportionsvis högre belönas, och deremot blir i sjelfva verket en schablonmessig dagspenning ett premium åt vare sig den mindre duglige eller den late arbetaren. Husbönderna måste i detta fall naturligtvis hålla med den duglige arbetaren och i öfrigt låta det fria aftalet gälla, så att de duglige arbetarne få den högsta möjliga lön och dessutom medgifvas rätt att söka plats, hvar helst de önska, men å andra sidan icke tillåtas utöfva terrorism mot husbönderna.

Jag skall tillåta mig att anföra ytterligare ett par exempel, som belysa frågan från ett par andra synpunkter. För att än skarpare dager skall falla öfver frågan, vill jag härvid taga exempel från specialindustrien. Låtom oss antaga, att en skiljedomstol skall tillsättas på grund af uppkommen tvist mellan arbetsgifvare och arbetstagare inom specialindustrien angående lön eller dylikt. I sådant fall, det förstå nog herrarne, komma antingen sakkunnige, det vill här säga konkurrenter, eller också okunnige — hvilket här ofta nog blir detsamma som agitatorer — att ingå i skiljedomstolen. Men, mine herrar, jag vet sannerligen icke, hvilketdera må anses svårast för denne arbetsgifvare i fråga om skiljenäm-

dens sammansättning, antingen att få *sakkunskapen*, representerad af konkurrenterna, eller *okunnigheten*, representerad af folkledare, såsom bisittare i domstolen! Jag ber eder betänka, att, när det gäller specialindustrien, så äro yrkeshemligheterna och affärskärlorna det dyrbaraste, arbetsgifvaren eger, men han blir det oaktadt tvungen att lägga fram båda delarne (kanske således för sina konkurrenter), på det att skiljedomstolen skall kunna bedöma, hurvida han kan och bör betala mer än han gör till arbetarne.

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgivare.
(Forts.)

Må det slutligen medgifvas mig att anföra ännu ett kortfattadt exempel. Om i allmänhet vid hvilken industrigren som helst och under en svår konjunktur arbetsgifvaren är förhindrad att medgifva den ökade lön, som arbetarne just då begära, så måste han tör hända svara dem, att han till följd af den bekymmersamma konjunkturen icke kan gå in på deras begäran. Nå väl, han blir kanske nu, i följd af skiljenämnds tillsättande, tvungen att på den för honom mest olägliga tid framlägga sina räkenskaper m. m., och detta oaktadt han nogsamtt vet, att dess detaljer måste göra hans ekonomiska ställning ohållbar, till obotlig skada kanske både för honom sjelf och hans arbetare — då deremot med en smula förtroende och tillmötesgående förbida från arbetarnes sida *allt* kunnat aflöpa väl för begge parterna. Om lagstiftningen går ut på att vädja till arbetarnes bättre känslor; då har den kommit in på rätt väg; vädjar den icke dertill, blifva resultaten olyckliga. Klämman i motionen är så evasiv, att den lemna vidsträckt utrymme till förtolkning. De konsekvenser, hvilka jag påpekat, komma dock sannerligen icke att uteblifva, om Riksdagen bifaller den af motionären ifrågasatta skrifvelsen.

Till sist ber jag att få uppläsa en del af den mycket ärade motionärens anförande i fjor till bemötande af hvad jag då anförde. Anförandet återfinnes i Andra Kammarens protokoll under n:o 34. sid. 63, och lyder sålunda:

“Det vill förefalla mig, som om den siste ärade talaren“ — denne talare var jag — “icke fullt gjort sig reda för hvad saken egentligen gäller. Han talade jemt och ständigt om en tredje mellankommande part, en utom saken stående part, som skulle komma och aflägsna arbetaren och arbetsgifvaren från hvarandra — ja, han nämnde till och med att denna part skulle skilja tjenare och husbonde åt. Jag frågar: hör detta till denna sak? Hvad är här fråga om? Jo, endast att arbetare och arbetsgivare skola gemensamt utse ur sina egna led personer, för hvilka de hafva fullt förtroende, hvilka skola stå färdiga att, om och när så önskas, upptaga icke till dömande — åtminstone har icke jag afsett något sådant med min motion — utan till skiljande eller helst till förlikning sådana tvistigheter, som möjligen kunna uppkomma mellan arbetare och arbetsgivare“.

Ja, det sade den ärade motionären i fjor. Jemför man nu härmed hans motion i år, så är det ganska betecknande, hvad han nu anser att förliknings- och skiljenämnder skola hafva till mål. De skola, säger han, “söka åvägabringa öfverenskommelse i godo och i vissa fall meddela utslag, med eller utan åliggande för par-

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

terna att rätta sig derefter“ och detta “i tvister rörande arbetslön, arbetstid och arbetssätt, personlig behandling, och andra ämnen, som kunna göras till föremål för aftal för framtiden“. Sålunda erkänner nu motionären, att ändamålet med dessa nämnder är att i vissa fall meddela utslag, och det i sådana grannliga ämnen som angående arbetslön, arbetstid, arbetssätt och personlig behandling. Ni behagade finna, mine herrar, att jag har skäl att äfven i år framhålla konsekvenserna. Det stannar nog icke blott vid skrifvelsen i ämnet, om motionärens syfte kommer rätt till heders!

Inom utskottet har allmänna uppfattningen, enligt min åsigt alldeles riktigt, varit den, att fullständig organisation mellan arbetare och arbetsgifvare vore en nödvändig förutsättning för att nämndens utslag skall komma att åtlydas. Denna förutsättning finnes *icke ännu* — men fastän den icke finnes, så är utskottets flertal dock slutligen med om att uttala önskvärldheten af dessa skiljenämnder!

Herr talman, jag ber att få yrka ogillande såväl af motionen som utskottets motivering; skenbart synes den väl vara rigtad mot motionärens framställning, men pläderar hela tiden i sjelfva verket för densamma.

Herr *Petersson* i Hamra instämde häruti.

Herr Hedlund: Den föregående ärade talaren nämnde, bland annat, att det icke var de sunda och dugliga arbetarne, som företrädesvis yrkade på skiljenämnders inrättande. Jag tillåter mig påminna om, att då detta ärende förra året förelåg till behandling, instämde i motionen så godt som samtliga härvarande industriidkande arbetsgifvare. Jag antar, att motionären icke vill beskylla dem för att vara osunda och odugliga, och det skulle sålunda här föreligga en rätt sällsam tankegemenskap, ett underligt förbund mellan kloka, dugliga arbetsgifvare och osunda, odugliga arbetare.

I utskottets betänkande förekommer ett mycket beaktansvärdt uppslag till denna frågas lösning i hänvisningen till vår skiljemannainstitution, från hvilken man mycket enkelt och lätt skulle kunna komma till skiljenämnderna, då anslutningspunkter ju förefinnas. Utskottet har emellertid afstyrkt motionen, när den ej afser afgörande af rättstvister. För min del har jag varit af olika mening med utskottet och har ansett, att utskottet icke haft tillräckliga skäl att på denna grund afstyrka motionen.

För det första torde utskottet tagit denna sak något doktrinärt, då det säger, att förutsättningen för förliknings- och skiljenämnder finnes endast, der arbetare och arbetsgifvare organiserat sig. Men häremot talar erfarenheten, och jag tror att på många smärre industriorter i vårt land, med få industrigrenar, skulle utan någon som helst sådan organisation, men på grund af det ömsesidiga förtroende som råder mellan parterna, sådana förliknings- och skiljenämnder både kunna bildas och arbeta med stor fördel. Vidare tror jag, att utskottet har orätt deri, att det lägger så stor vikt på, att dessa nämnder borde döma äfven i rättstvister.

Jag anser, att, om man fäster för stort afseende härvid, man mer motverkar än främjar dessa institutioner. Detta därför att i vårt land råder en viss motvilja mot specialdomstolar; man vill, att allt hvad rättstvister heter skall hänvisas till de sedvanliga domstolarne. Men dessa s. k. näringsdomstolar, från hvilka förebilden till den ifrågavarande institutionen skulle hemtas, äro specialdomstolar, med uppgift att afdöma rättstvister mellan arbetare och arbetsgifvare. Deremot skulle man vinna samma eller väsentligen samma mål, utan att utsätta sig för denna betänklighet, genom att helt enkelt gifva några bestämmelser, som underlättade upprättandet af förlikningsnämnder, der parterna å ömse sidor vore sinnade därför. Dessa nämnder skulle då taga under behandling s. k. intressetvister; men gifvet är, att en stor del rättstvister af båda parterna komme att hänskjutas till sådana nämnder i stället för till domstolarne med deras långsamma och äfven dyrbara rättskipning. Alltså skulle dessa förliknings- och skiljenämnder af sig sjelft komma att uppfylla en stor del af de värf, som näringsdomstolarne hafva i andra länder. Naturligtvis skulle nämnderna icke hafva laglig befogenhet att döma i sådana saker. Men det förlikningsmoment, som alldeles fattas vid de vanliga domstolarne, skulle här komma till sin rätt och utöfva sitt väl-signelserika inflytande.

Ang. iwrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

Slutligen anser jag, att utskottet borde hafva tillstyrkt motionen af den anledning, att staten bör göra hvad på den ankommer för att underlätta uppgörandet i godo af de allt mer och mer tilltagande tvisterna mellan arbetare och arbetsgifvare. Det kan ske genom några helt enkla bestämmelser, som dock gifva åt dessa nämnder den auktoriteten, att de äro erkända af lagen.

Derigenom skulle staten göra sitt till för att ingifva vana vid att förhandla och samsjas i stället för att kämpa; en sådan vana, om den gjorde sig gällande i tid, innan ännu förtroendet mellan arbetsgifvare och arbetare blifvit aflost af misstroende och agg, tror jag skulle komma att minska det industriella inbördeskriget äfven i vårt land. Staten skulle, så att säga, gräfvä en kanal åt de fredsböjelser, de fredssträfvanden, som möjligen kunna förefinnas hos båda parterna.

Det är af dessa skäl jag icke ansett utskottet hafva haft tillräcklig anledning att afstyrka motionen.

Den siste talaren framhöll för sin uppfattning, bland annat, ett ganska sällsamt skäl för afslag, nemligen att förliknings- och skiljenämnder skulle komma att snarare befrämja än förebygga tvister. Det är ju, som om exempelvis magistraten i en stad skulle sitta och öfverlägga, huruvida den skulle skaffa staden en brandspruta eller icke och så till sist komma till den slutsatsen, att det vore bäst att icke skaffa någon brandspruta; ty om staden får en sådan, så får den också eldsvådor. För det första kunna naturligtvis icke förliknings- och skiljenämnder komma till stånd, der icke såväl arbetsgifvare som arbetare äro eniga derom. För det andra minskar man icke misstämning och jäsning genom att hindra arbetare att göra sina klagomål gällande; tvärt om skärpes deri-

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betagifvare.
(Forts.)

genom missnöjet, medan tillfället att frambära klagomål för förliknings- och skiljenämnder — till hvilka båda parterna ega förtroende, ty detta är förutsättningen för deras verksamhet — och tillfället att der få dem bekvämt och praktiskt afgjorda bör minska anledningarna till missnöje. För den skull ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionärens förslag.

Häruti instämde herr *Hahn*.

Herr Boëthius: Jag underskref den motion, som herr Beckman framlade i denna sak förra året, men jag var af illamående hindrad att närvara vid sakens afgörande. På grund deraf skall jag be att nu få något angifva min ställning till frågan. Denna sak är för mig en principfråga och jag må väl säga tillika en samvetsfråga. Enligt min uppfattning är det statens viktigaste uppgift att söka höja de mänskliga förhållandena öfver och att frigöra dem från den strid, som genomgår hela naturen, den strid som kallas "kampen för tillvaron" och hvilken innebär, att den starkare undertrycker den svagare. Väl vet jag, att staten icke någonsin kan helt och hållet tillintetgöra denna strid, ty då vi menniskor jemväl tillhöra naturen, måste vi också underkasta oss naturens lagar. Denna strid framträder också på det mänskliga området såsom en lifgifvande täflan. Det är just socialismens stora fel, dess grundfel att tro, att samhället kan alldeles utrota denna strid. Derigenom blifver dess uppfattning helt enkelt naturvidrig och faller sin egen dom. Men fastän icke staten kan *upphäfva* denna strid på det mänskliga området, kan den dock *mildra* och *reglera* den, och dertill drifves menniskan af det kärlekens och rättvisans bud, som ligger i hennes *förnuftiga* natur. Staten har också redan lyckats reglera denna strid, nemligen när det är fråga om rättstvister. Under samhällets barndom voro äfven sådana underkastade en otyglad kamp. Då herskade med andra ord näfrätten. Det civiliserade samhället karakteriseras just deraf, att dessa tvister äro underkastade samhällets skiljedom. Men det finnes, mine herrar, äfven andra strider än rättstvister; det finnes intressestrider, och dessa intressestrider kunna vara lika förödande för enskilde eller för klasser som någonsin rättstvisterna. Derfor bör, enligt min uppfattning, staten intervensera äfven på detta område, ehuru det visserligen måste ske med stor grannlaghet för att icke stjelpa der man vill hjälpa och icke borttaga denna frihet, som måste vara drifkraften, särskildt då det gäller de ekonomiska förhållandena. En yttring af dessa intressestrider är nu arbetarefrågan, som vi, mine herrar, icke kunna komma ifrån; det är icke värdt att söka blunda och säga att denna fråga icke finnes. Det kan icke nekas till, att de kroppsarbetande klassernas ställning borde höjas i många hänseenden, höjas moraliskt och intellektuellt och, hvad som ofta blir vilkoret härför, äfven materiellt. En sådan utveckling är en fordran, som vår civilisation ställer på oss; det är sjelfva drifkraften i denna civilisation — *den kristna tron, evangelium*, som bjuder oss att älska vår nästa, såsom oss

sjelfva, det är detta, som ovilkorligen drifver denna fråga framåt i ett civiliseradt samhälle. Förut har samhället löst arbetarefrågan man kan säga på ofrihetens grund, genom lifegenskap och skråordningar. Den lösningen af frågan var i strid med den kristna personlighetsprincipen, och blef därför föräldrad, men man kan icke neka till att denna lösning hade vissa företräden framför den lösning af frågan, som kom från den rena noninterventionsprincipen; ty äfven om arbetarne då voro bundna på platsen eller i yrket, voro de dock betryggade till sin existens. Kom sedan manchesterteorierna, predikande fullkomlig frihet, när det gälde arbetareförhållanden, och följderna blef att arbetarne icke mågtade bestå i den kamp, som uppstod med kapitalet. Det kan icke nekas, att detta vållat ohyggliga missförhållanden i de stora industriländerna. Dessa missförhållanden hafva visserligen icke ännu i någon högre grad visat sig hos oss, men utvecklingen kan äfven här gå i en sådan riktning, och vi böra lära oss af exemplen från utlandet för att i tid förebygga det onda. Såsom ett medel mot dessa missförhållanden uppstod då strejkrörelsen, och jag får, såsom min åsigt, förklara, att den kanske var ett nödvändigt vapen deremot. Strejker måste också anses såsom ett lagligt medel, nemligen för så vidt som de respektera den princip, som utgör deras egen förutsättning — principen om arbetets frihet, så att de medgifva dem rätt att arbeta som vilja arbeta, och deröfver måste staten ovilkorligen hålla sin hand. Strejkerna hafva utan tvifvel varit ett medel till arbetareklassens höjande, till brytande af denna manchesterteori, som skapat industriproletariatet. Men strejken är, har man med rätta sagt, ett tveeggadt svärd: den skadar arbetarne både direkt och — genom att skada arbetsgifvarne — äfven indirekt, och den skadar hela samhällets ekonomiska bestånd. Derför är den, om något, en nödfallsutväg, och jag anser att enligt den kristna civilisatoriska riktning, hvori samhällsutvecklingen går, staten bör intervensera för att aflägsna detta för alla parter så farliga medel.

En utväg härtill är nu, så vidt jag kan förstå, att staten vid strejkanledningar i viss mån uppträder såsom skiljedomare, så vidt möjligt på frihetens grund. Min ärade vän på södermanlandsbänken har emellertid ansett detta olämpligt. För det första skulle en sådan intervenering vara skadlig för husbondemagten. Jag vill då först anmärka, att vid dessa förliknings- och skiljenämnder rör icke frågan lagstadda tjenare. Huru tvister mellan dem och husbonde skola afgöras, finnes förut stadgadt i vår lag. Det gäller arbetare, som ingått tillfälliga arbetsaftal. Således förfaller den farhågan, att dessa förliknings- och skiljenämnder skulle innebära en inblandning mellan t. ex. jordegaren och hans lagstadda tjenare. Men, säger han, en sådan inblandning skulle vara nedsättande för husbonden, då det skulle komma att heta, att husbonden måtte vara obillig, då staten måste träda emellan. Men meningen är ju, att staten bör träda emellan *båda* parterna och opartiskt låta dem få sina anspråk pröfvade. Skiljenämnderna kunna sålunda lika mycket sägas vara rigtade mot arbetarne som mot arbets-

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

gifvarne. Så anförde den ärade talaren ett exempel; han sade: Jag har en arbetare, som jag anser mig böra afskeda. Då komma de öfriga arbetarne och be att han skall få stanna kvar. Jag medger det och då är saken hjälpt; men skulle deremot en skiljenämnd blanda sig i saken, uppstode lätt missförhållanden. Så vidt jag kan förstå, är det i ett sådant fall alls icke behöfligt att gå till skiljenämnder, ty det är ingenting som hindrar arbetsgifvare och arbetare att i godo uppgöra frågan. *Först när det ej lyckas, utan strejk står för dörren*, skola dessa förliknings- och skiljenämnder operera, och den ärade talaren kan väl icke anse strejk vara någon fördel. Kan arbetsgifvaren i godo uppgöra saken med sina arbetare, ja då behövas inga förliknings- och skiljenämnder. Men kan han det icke och hotar strejk att utbryta, är det då icke bättre att skiljenämnden försöker lugna sinnena? Kanske visar det sig då vid en opartisk pröfning, att anledningen till missnöje var obefogad, och så kastas man icke in i strejkers för båda parterna förderfliga företag.

Jag återkommer till den frågan, att våra förhållanden äro olika mot utlandets. Ja, men vi kunna icke neka till att strejkrörelsen äfven här står för dörren. Strejker hafva redan förekommit, och flera kunna vara att vänta. Kunna vi då icke taga lärdom af de medel, som utlandet, drifvet af en bitter erfarenhet, fått tillgripa och som visat sig åtminstone i någon mån vara till gagn?

Hvad nu ifrågavarande motion angår, får jag säga, att jag för min del anser utskottets förslag lämpligare. Jag tror det vore lyckligare, om, när vi skapa en sådan inrättning, vi kunde utgå från och binda den vid en institution, som vi redan ega. Jag tror ock, att en sådan institution skulle erhålla större auktoritet, om man gäfvade den magt att äfven afgöra rättstvister. Då det emellertid ser ut, som om intet skulle vara att göra för närvarande, skall jag tills vidare icke göra något yrkande, utan blott för min del taga fasta på utskottets välvilliga motivering, i förhoppning att frågan inom kort må få sin lösning på den väg utskottet anvisat.

Herr Wijkander: Såsom kammaren behagade finna, hafva åtskilliga ledamöter af utskottet reserverat sig mot det slut, hvartill utskottet kommit i denna fråga. En af reservanterna har ansett, att utskottet gått för långt i sin motivering, och att det uppskattat förliknings- och skiljenämnderna för högt. De två öfriga hafva åter ansett, att utskottet bort gå ännu längre och att det bort tillstyrka motionärens förslag.

Under så väl den diskussion, som vid 1892 års riksdag egde rum i kammaren som äfven vid andra tillfällen, då denna fråga varit på tal, har det visat sig, att meningarna varit ganska delade. Vid det teknikermöte, som år 1891 hölls i Göteborg, var denna fråga uppställd såsom diskussionsämne, och diskussionen var der sådan, att meningarna bröto sig ganska skarpt mot hvarandra. Till något bestämdt slut kom man icke, utan diskussionen fick

utgöra svar på frågan. För min del tror jag, att detta bevisar, att frågan ännu knappast är mogen för en fullständig lösning.

Jag tror, att anledningen till meningsskiljaktigheterna är en bristande klar uppfattning om hvad frågan egentligen gäller. Äfven tror jag, att, under vissa förutsättningar, alla äro ense om, att skiljenämnder äro nyttiga. Finnes det fullt utbildade föreningar af arbetare och arbetsgifvare, finnes det sådana föreningar, som hafva tillräcklig disciplin bland sina medlemmar för att kunna få en uttalad skiljedom åtlydd, då tror jag, att alla, som tänkt närmare på denna fråga, böra medgifva, att förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare äro icke endast högst nyttiga, utan äfven nödvändiga. Är detta riktigt, så är det också naturligt, att den föreliggande frågan öfvergår uti frågan, om det är önskligt eller åtminstone oundvikligt, att sådana föreningar bildas i landet eller icke. För min del tvekar jag icke att uttala, att jag anser bildandet af sådana föreningar mellan arbetare och arbetsgifvare, hvarom här är fråga, vara icke blott nyttigt, utan till och med nödvändigt. Vi veta, att det under gångna århundraden varit nödvändigt för det industriella lifvet, att mäktiga skrän bildats, som beherskat både arbetare och arbetsgifvare. Sedan dessa skrän så småningom urartat och då till slut endast deras lyten kvarstodo, var det naturligt, att de skulle gå under.

Ur den brytningstid, som nu är, är det min öfvertygelse, att en ny sakernas ordning skall utbilda sig, hvarunder det industriella lifvet äfvenledes kräver föreningar, men föreningar bildade på en annan basis än den, på hvilken de gamla skräen voro bildade. Andra faktorer, som för århundraden sedan icke funnos, såsom våra lätta kommunikationer och goda maskinella resurser, inverka på dessa föreningar och måste derfor tagas med i beräkningen vid deras sammansättning. För min del anser jag det vara en för industriens utveckling vigtig företeelse, att sådana föreningar, hvarom här är fråga, verkligen bildats.

Man må hafva olika uppfattning om denna fråga, men så mycket tror jag mig dock kunna uttala, att hvar och en måste inse, att dessa föreningar komma att med hvarje år vinna i betydelse, och att vi måste taga dem med i räkningen, då vi vilja se, huru det industriella lifvet skall komma att gestalta sig under den kommande tiden. Under sådana förhållanden synes det mig vara påtagligt, att vi måste skatta förliknings- och skiljenämnder såsom något i högsta grad önskvärdt, och jag tror mig derfor också kunna uttala, att utskottet så godt som enhälligt ansett sådana nämnder vara gagneliga.

Anledningen, hvarför utskottet icke föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t, är huvudsakligen af formel natur. Såsom redan är framhållet, måste man skilja mellan rättstvister och så kallade intressetvister. Rättstvister äro sådana, som grunda sig på förut ingångna aftal, aftal, som kunna falla under domstols afgörande. Intressetvister äro deremot sådana, som beröra frågor, der det gäller framtida öfverenskommelser. Motionären har nu uttryckligen förklarar sig i den rigtningen, att han icke vill, att förliknings-

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

och skiljenämnder skola komma att omfatta äfven rättstvister. Jag kan förstå de skäl, som föranledt honom härtill, och den tankegång han härvid följt.

Utskottet har åter varit af en annan uppfattning. Utskottet har nemligen ansett, att staten icke bör ordna frågan om intressetvister utan i sammanhang med frågan om rättstvister. Utskottet har framhållit, att vi hafva en lag af år 1887, som lämpar sig för en utveckling i denna rigtning, nemligen lagen om skiljemän. Den, som läst och begrundat denna lag, kan intyga, att det behöfves endast små förändringar i densamma för att göra den tillämplig på de förhållanden, hvarom här är fråga, icke blott för rättstvister, utan äfven för intressetvister. Hvar och en, som har med det industriella lifvet att göra, vet, att denna lag redan nu ganska ofta användes, om den ock icke är tillämplig på de fall, som här närmast föreligga, eller frågor, som röra förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare. Förändringen för att göra lagen användbar i detta fall är så obetydlig, att det icke bör möta några svårigheter, och utskottet har varit enhälligt i denna sin uppfattning. Frågan har då ställt sig sålunda: är det möjligt eller åtminstone lämpligt, att utskottet skulle med anledning af motionen begära en sådan bearbetning af denna lag om skiljemän? För min del anser jag, att detta hade varit olämpligt. Det hade varit att på grund af en motion, som uteslutande rör intressetvister, hos Kongl. Maj:t begära en ändring i en lag, som nu uteslutande berör rättstvister. Det är möjligt, att man skulle kunnat formulera klämmen så vidsträckt, att man skulle kunnat hoppas, att, när Kongl. Maj:t finge denna skrifvelse, Kongl. Maj:t af eget initiativ skulle fatta den såsom utskottet motiverat densamma, och icke såsom motionären velat ha den. Men jag hemställer till kammaren, om det är lämpligt att aflemna en skrifvelse till Kongl. Maj:t, som är sådan, att den icke klart säger hvad Riksdagen önskar, och om det är lämpligt att göra det i den förhoppning, att Kongl. Maj:t skall med sitt högre omdöme inse hvilka modifikationer och ändringar, som skulle behöfas för att lagen skulle gå i rätt rigtning. Mig synes ett sådant förfaringssätt inkonseqvent.

Skulle emellertid kammaren vara så ifrig att få frågan om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare redan nu under Kongl. Maj:ts utredning, att den vill, låt vara på något sökt sätt, afsända en sådan skrifvelse, skall jag visserligen icke sörja, men jag tror ej, att det behöfves en sådan brådska, så länge det visat sig, att icke en enda permanent förlikningsdomstol bildats, och så länge det visat sig, att det frivilliga initiativet i detta afseende icke kunnat uträtta något nämnvärdt. Så länge anser jag frågan så omogen, att det icke är någon förlust att ett eller annat är vänta, innan beslut härom fattas.

Det är min öfvertygelse, att om staten här ingriper för mycket och går för hastigt utöfver de enskilda initiativen, följderna blifver den, att dessa förliknings- och skiljenämnder, långt ifrån att blifva nyttiga, tvärtom blifva till skada för den i och för sig goda sak, hvilken de skola afse att gagna. Jag skulle från utlandet kunna

anföra exempel, som visa att statens ingripande har varit till skada. Anordnar deremot staten en sådan omarbetning af lagen om skiljemän, som utskottet ansett, tror jag, att det hela kommer att utveckla sig så lugnt och stilla, att man kan vänta ett godt resultat. Jag ber särskildt få framhålla, att vi då skulle närma oss den engelska lagstiftningen, som af alla erkännes på detta område stå synnerligen högt. Vi skulle då komma in på en väg, som jag för min del tror är för saken nyttig och för svenska folket mest passande.

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgivare.
(Forts.)

Herr talman! Under sådana förhållanden kan jag icke annat än, under uttalande af min varma sympati för att förliknings- och skiljenämnder snart måtte komma till stånd, äfven om staten dervid icke mellankommer, likvisst endast nu hemställa om bifall till utskottets framställning.

Häruti instämde herrar *Johansson* i Esset och *Petersson* i Boestad.

Herr *Westerberg*: Denna fråga skulle väl kunna anses hafva blifvit så mycket diskuterad, att man redan nu borde känna, hvarhän kammarens önskingar i afseende på densamma komma att leda. Men likväl är den en framtidsfråga. Jag anser att hvarenda faktor, som nu inlägges i diskussionen, kommer att drifva frågan framåt till sin slutliga lösning. Jag får bekänna, att, då jag började läsa detta utskottsutlåtande, jag begagnade mig af det gamla orientaliska sättet att läsa baklänges. Jag tror att det är flere än jag, som bruka detta sätt, då det är fråga om att taga del af långa utskottsbetänkanden. Jag såg då, att utskottets kläm innehöll: "att motionen icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd". Jaså, tänkte jag, utskottet hemställer, att motionen icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd, och så läste jag betänkandet från början. Jag förundrade mig då öfver, att utskottet, oaktadt den vänskap och kärlek, som andades från dess sida och oaktadt den stora sympati för motionens syfte, som det uttalade, kommit till det slut, som jag nämnt. Nu hör jag af den ärade utskottsordföranden, att det är af formella skäl, som utskottet kommit till detta resultat, och att man, vid en slutlig lösning af frågan, vill taga England till föredöme. Mine herrar! Om I kända hvilka agitationer och hvilken nöd som ligga bakom det resultat, till hvilket England i afseende på denna lagstiftning kommit, är jag förvissad om, att I, hellre än att vänta tills sådana omständigheter inträffa, som förmått England att lösa denna fråga, redan nu skullen vilja lösa densamma. Det var nöd i dess förfärligaste gestalt, förtryck, som jag hoppas att vi ganska litet känna till i vårt fädernesland, som förmådde England att lösa denna fråga. Skola vi vänta tills dessa spöken uppträda, innan vi ordna denna lagstiftningsfråga, då tror jag, att vi vänta för länge.

Här har uttalats, att man behöfde samla material, innan man sökte lösa frågan. Jag tror, att det finnes ett material, som man icke behöfver läsa sig till i böcker, nemligen erfarenhetens. Detta

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

material kunna vi finna, om vi lefva bland arbetarne. Jag har sjelf under ett trettiotal af år varit arbetsgifvare, men jag har derunder aldrig varit så afskuren från arbetarne, att jag icke känt till hvilka känslor, som rört sig i deras bröst, och hvilka önskingar de haft. Då jag läste utskottets utlåtande, fann jag, att man der särskildt ville påpeka, att det redan funnes ett medel, hvarigenom man skulle kunna lösa denna fråga, ett medel, som visserligen för närvarande vore sådant, att det icke kunde användas, men som med några små förändringar skulle kunna blifva brukbart. Detta medel vore nemligen lagen af den 28 oktober 1887 om skiljemän; denna lag skulle endast behöfva några nödtorftiga förbättringar, så vore saken klar. Men äfven med dessa förbättringar anser man, att man skulle kunna vänta några år. Jag tror likväl, att framtiden icke står i vår magt, och anser därför, att det är hvars och ens skyldighet att verka medan dagen är; att redan i dag göra, hvad vi anse rätt och icke uppskjuta frågan till en oviss framtid.

Med anledning af de anvisningar, som framgå af den utredning af frågan, utskottet vidtagit, tänkte jag, att jag också skulle gå från så att säga det lefvande lifvet och se efter, huru frågan ter sig i de digra volymer, som på detta område finnas samlade i det kungliga biblioteket. Egendomligt nog fann jag der en ofantligt stor litteratur i denna fråga, och jag kunde icke underlåta att bland andra arbeten fästa mig vid en liten pamflett med titel: *Socialistische Hobelspäne eines philosophischen Tishlergesellen. Bern 1878* eller på svenska "socialistiska hyfvelspån af en filosofisk snickaregesäll". Det påminner verkligen om en berättelse, som vi för någon tid sedan här hörde, om en landtbrukare, som hade ondt om gräs på sin egendom, men som gjort den uppfinningen, att om man satte gröna glasögon på getterna, åto de hyfvelspån i stället för gräs. Men den socialistiska frågans lösning på det viset går nu icke längre för sig; vi kunna icke, när det gäller den socialistiska frågan, låna ut gröna glasögon och säga, att det är gräs, när det i sjelfva verket är hyfvelspån. Det går icke längre; vi hafva för mycken lifskraft bland arbetarne, för att de skulle låta lura sig på det sättet.

I utskottets synnerligen omsorgsfullt utarbetade framställning har jag fäst mig vid några ord, som jag nästan skulle velat leka med litet grand. Vi hafva ju kaserblommor och katederblommor, men jag tror att vi äfven här kunna få tag i *utskottsblommor* i de uttryck, utskottet använder om svenska folket. Det står nemligen i betänkandet: "Det svenska folket, med sin gamla sjelfständighet och med sin genom den historiska utvecklingen inärfda vana att i juridiska ting bruka eget initiativ och med anmärkningsvärd mogenhet pröfva för handen varande förhållanden, torde ock helt naturligt vid förliknings- och skiljenämndernas bildande snarast söka sina förbilder uti England, der man likaledes af gammalt är van att lita på sjelfverksamhet och egen kraft". Hvilken del af det svenska folket afser här utskottet? Är det den förtryckta arbetaren — och förtryck har funnits och torde ännu i dag finnas

i Sverige — är det han, som skall hafva en sådan vana att i juridiska ting bruka eget initiativ och som känner till förhållandena i England? Eller är det meningen, att man skall vänta på att agitatorer skola tala om för honom, huru han skall bära sig åt? Nej! Jag tror att det är bättre, att man med en något mindre långt gående, men till mera praktiska resultat ledande utredning söker gifva arbetarfrågan någon lösning. Det synes mig, att det varit godt om utskottet, i trots af de formella betänkligheterna, fullföljt sin åsigt om en skrivelse till Kongl. Maj:t för att få förändring i den ofvannämnda lagen om skiljemän, att man fått denna lag så modifierad och förändrad, att den varit lämplig att begagna, då det gäller sådana tvister mellan arbetsgifvare och arbetare, hvarom här är fråga. Sedan skulle jag gerna sett, om denna lag såsom ett appendix till svenska almanackan blifvit spridd öfver hela Sverige. För närvarande handlar följetongen i almanackan om emigrationen från Sverige, hvilken det således tyckes vara vetenskapsakademiens åsigt att låta svenska folket få reda på. Men jag tror, att arbetsfrågan är lika vigtig som denna emigrationsfråga, och att den därför mycket väl skulle kunna inrymmas i almanackan. Jag tror också, att denna lag om skiljemän med förändringar icke skulle upptaga mer än hälften så stort utrymme som denna artikel om emigrantfrågan, så att utrymmet ej skulle behöfva lägga något hinder i vägen. Såsom frågan nu står, kan jag dock icke göra något annat än yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionärens begäran om skrivelse till Kongl. Maj:t.

*Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)*

Herr Erikson i Rydboholm: Den föregående talaren anförde, att det varit nöden hos de arbetande klasserna, som i England framkallat inrättandet af förliknings- och skiljenämnder, och det tror jag också är sanning. Utskottet säger: "I England har förliknings- och skiljenämndsinnrättningen för biläggande af arbets-tvister nått sin högsta fulländning, och härifrån hafva öfriga land, der liknande anstalter upprättats, hemtat sina förebilder." Det är mycket bra, att så har skett. Men för närvarande pågår en strejk i England, som varat i 4 månader — hvarunder många tusen menniskor gå utan arbete och söka efter något att göra — och hela frågan som det gäller mellan arbetstagare och arbetsgifvare är endast 5 procent af lönen. Oaktadt man nu här har förliknings- och skiljenämnder, har man likväl ej kunnat komma till någon öfverenskommelse. Skulle det — när man ser sådant — kunna anses så klokt, att staten öfvertog inrättandet af sådana nämnder? Att sådana förlikningsnämnder upprättas på enskild väg, det tror jag är riktigt, men att staten skall blanda sig deri, anser jag vara olämpligt, och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Bengtsson: Jag är fullt ense med dem, som anse det önskvärdt, om man på något sätt skulle kunna bilägga de tvister, som uppstå mellan arbetare och arbetsgifvare, men för

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

min del tror jag, att den ärade motionären ännu icke hunnit till full klarhet om, huru man skulle gå till väga för att i detta hänseende komma till ett tillfredsställande resultat.

Såsom af motionen framgår äro de stridigheter, som kunna uppstå mellan arbetsgifvare och arbetare i arbetsförhållandet, af två olika slag, nemligen *rättstvister* och s. k. *intressetvister*. Ser man då efter, hvad som räknas till intressetvister, skall man finna af utskottets betänkande, att dit höra: frågor om löneförhöjning eller lönenedsättning för framtiden; om förlängning eller förkortning af arbetstid; om ändring af lönesystem; om ändringar i fabriken eller verkstadens inredning, som arbetarne kräva, eller som, företagna af arbetsgifvaren, väcka de förres missnöje, men som i intetdera fallet beröra gällande fabrikslagstiftning; om arbetares afskedande af anledning, som väcker kamraternas ogillande; om kitslighet samt hänsynslös och hård behandling från förmäns sida af den art, att beteendet ej är enligt lag straffbart.

Jag medgifver, att många af dessa uppräknade slag af tvister borde kunna vara föremål för afdömande af sådana skiljenämnder, som motionären föreslagit; men jag undrar likväl, om man bör gå så långt, att en fabrikant icke skulle få lof att göra en förändring i sin fabriks eller verkstads inredning — äfven om förändringen icke vore stridande mot gällande fabrikslagstiftning eller sådan, att arbetarne kunde lida någon risk af densamma — utan att han först hört arbetarne, om de godkände förändringen eller icke, hvarefter frågan skulle, om arbetarne uttalade sitt missnöje, underkastas skiljedom. Kan det väl vara lämpligt? Jag tror för min del, att det vore att gå för långt.

Jag skall icke vara emot, om man kan fundera ut något sätt, hvarpå man kan bilägga tvister mellan arbetsgifvare och arbetare, men jag tror, att man bör tänka sig för, innan man går så långt som motionären föreslagit. Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Beckman: Jag har, herr talman, begärt ordet med anledning af de invändningar, som gjorts emot min motion, särskildt af den siste talaren. Meningen är visserligen icke, att man skulle tvinga arbetsgifvarne så, att de icke skulle få efter godtfinnande företaga sådana förändringar, som han åsyftade, utan blott att i fall arbetsgifvaren och arbetarne gemensamt *öfverenskommit* att hänskjuta en tvist till en förlikningsnämnd, så skall tvisten först dragas inför denna nämnd, innan arbetet inställes. Då är det också oftast ganska sannolikt, att tvisten blir bilagd, utan anlitan af strejkens — såsom man med rätt kallat det — tveeggade vapen.

Det är ett stort nöje för mig att kunna i hufvudsak instämma i motiveringen af det utskott, som dock funnit lämpligt afstyrka min motion. Det är endast en utskottsledamot, den ärade representanten för Villättinge härad, som hyllar en så afvikande mening, att jag icke ens kan följa hans tankegång. Han vill flytta oss tillbaka till ett patriarkaliskt oskyldighetstillstånd, som — åtminstone när det gäller de arbetare, om hvilka här närmast är

fråga, eller fabriksarbetare — faktiskt icke längre existerar. Det är slut med den tiden, om den funnits.

Utskottet har likväl, i trots af sin uppfattning om nyttan af sådana skiljenämnder som jag föreslagit, af formella skäl afstyrkt motionen. Utskottet har gjort det, emedan det hufvudsakligen fäst sig vid rättstvister, då jag deremot med min motion närmast afsett intressetvister. Utskottet synes mera ifra för inrättande af domstolar, då jag deremot i hufvudsak fäst vigten vid förlikning. Det är nemligen det, som för mig utgjort hufvudsaken, att de tvistande parterna komma öfverens om att, *innan* de bryta med hvarandra, söka bilägga tvisterna inför en förlikningsnämnd. Af de mångfaldiga exempel på tvister, som jag tagit del af både i in- och utlandet, visar det sig, att det långt större antalet icke beror på verkliga kontraktsbrott mot redan träffade aftal, utan vanligtvis afse s. k. intressetvister. Jag vill exempelvis erinra om fördelen af sådana förlikningsnämnder, när under svåra konjunkture arbetarne komma och fordra högre aflöning. Det är för att då undvika strejk, som det är önskligt att hafva sådana nämnder, som kunna ådagalägga för arbetarne, att det till följd af nedgående konjunktur är omöjligt att bevilja löneförhöjning.

Så till vida står denna motion på sätt och vis i nära samband med den nyss behandlade. Den vill främja upplysningen om verkliga förhållanden. Om man lyckas förmå arbetsgifvare och arbetare att se saken sådan den verkliga är, så skall ett mycket stort antal af de tvistigheter, som nu uppröra samhället, kunna aldeles undvikas.

Jag vill anföra ett exempel, som rinner mig i hågen. Vid en strejk i Norrland för många år sedan uppgafs det, att orsaken till densamma varit ett yttrande af en förvaltare. Han skulle sagt till arbetarne: att om de icke gjorde som han ville, "så skulle han tage paa dem med jernhandskerne". Mannen var nemligen norrman. Folket antog, att detta skulle betyda att han ville skicka länsmannen på dem, för att sätta handklofvar på dem. Detta retade dem och de lemnade arbetet. Hade de nu kunnat i en förlikningsnämnd samråda med sin arbetsgifvare, skulle han kunnat förklara, att han endast menade hvad vi kalla "att taga i med hårdhandskarna". Då är det sannolikt, att strejken aldrig utbrutit.

Emellertid säger nu utskottets ärade ordförande, att sådana nämnder mycket väl kunna upprättas på frivillighetens väg, utan statens sanktion. Det är sant. Men jag har dock önskat, att staten skulle lemna sådan sanktion — och detta af åtskilliga skäl. Först därför att staten då kan gifva en normerande anvisning huru sådana nämnder bäst böra inrättas. Man får derigenom tillfälle att tillgodogöra sig den dyrköpta erfarenhet, som man måst kämpa sig till i andra länder. Det är t. ex. bland annat en sak, som tyckes obetydlig, men hvilken är hela institutionens hörnsten. Det är frågan, huruvida en sådan nämnd skall väljas på förhand, innan en tvist hunnit utbryta, eller väljas först efteråt. Sent omsider har man lärt sig, att det måste ske förut. När passionerna

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare.
(Forts.)

Ang. inrättan-
de af förlik-
nings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och ar-
betsgifvare.
(Forts.)

redan kommit i rörelse och bragt elden att flamma upp, då är det för sent att välja dessa personer, hvilka skola stå så mycket som möjligt opartiska och bevaka å ena sidan arbetsgifvarnes och å andra sidan arbetarnes intressen. Detta erkännes *numera* af alla.

Äfven från en annan synpunkt är det lämpligt, om staten anger huru en sådan nämnd bör vara beskaffad, såsom det nu sker vid vissa kommunala uppdrag. Härigenom gifves nemligen åt de utsedda personerna ett särskildt anseende, som de icke erhålla, om icke staten ger dem sin sanktion.

Men dertill kommer ännu en annan sak, den vigtigaste: om staten inlåter sig på en sådan lagstiftning, och om så arbetsgifvare och arbetare på förhand kommit öfverens om att hänskjuta uppkommande tvistigheter till skiljenämnden, så skulle denna öfverenskommelse kunna göras lagligen bindande. Det blefve i sådant fall mot lagen att tillita stängning eller strejk utan att hafva hänskjutit frågan till skiljenämnden.

Man kunde sedan, om arbetare och arbetsgifvare så önskade, gå längre på den vägen genom kontraktsenlig öfverenskommelse derom, att parterna måste för en tid af vissa dagar eller af vissa veckor åtnöjas med en sådan skiljenämnds utslag.

Däremot hyser jag betänkligheter mot *skiljedomstolar* med laglig, exekutiv magt. Det är en farlig sak, väl också en opraktisk sak; ty icke kan man tvinga en arbetsgifvare att mot sin vilja bibehålla arbetare vid en viss aflöning, lika litet som man kan nödgå arbetare att icke nedlägga arbetet, i fall de icke vilja fortfara dermed, så vida icke en löneförhöjning beviljas.

Men emedan utskottet hyst den uppfattningen, att sådana skiljenämnder lämpligen borde inrättas i anslutning till nu gällande lag angående skiljemän, så har utskottet — säger man — af formella skäl icke kunnat tillstyrka min motion. Jag kan mycket väl sätta mig in i den tankegången: utskottet eger icke motionsrätt och fruktar således att öfverskrida gränserna för sin rätt genom att tillstyrka motionen, sedan det i motiveringen uttalat åt hvilken sida dess sympatier luta. Men jag finner detta alldeles för grannlaga af utskottet. Min hemställan är ju helt allmän. Jag begär att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare, samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas påkallade. Icke bör det väl då vara en absolut nödvändighet för utskottets flertal att afstyrka motionen, äfven om det hyser den uppfattning, att saken lämpligast bör ordnas i samband med den nu befintliga skiljemannainstitutionen. Nog lärer väl Kongl. Maj:t vid Riksdagens hemställan om en sådan lagstiftning finna sig oförhindrad att vända sina blickar åt hvilken sida han behagar, och äfven att noga undersöka den väg, som af utskottet föreslagits, utan att deraf skulle följa, att han med nödvändighet är bunden vid densamma.

Jag är så mycket angelägnare om att kammaren bifaller min motion, som jag, såsom nyss nämndt, fruktar den utväg, som af utskottet föreslås, nemligen inrättande af verkliga domstolar för dessa tvister. Meningen med mitt förslag är att genom förlikning undanröjda uppkomsten af sönderslitande tvister emellan arbetare och arbetsgifvare, och på den grund, herr talman, anhåller jag om afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Ang. inrättande af förliknings- och skiljenämnder emellan arbetare och arbetsgifvare. (Forts.)

Herr *Aulin* förenade sig med herr *Beckman*.

Herr vice talmannen *Danielson*: Jag har begärt ordet för att få till protokollet antecknad, att jag i år hyser samma uppfattning i den föreliggande frågan som i fjor.

Såsom herrarne veta, hade denna kammare enahanda förslag till pröfning förra året, och kammaren afböjde då den föreliggande motionen. Jag vill hoppas, att kammaren äfven nu skall göra det, ty något nytt skäl för bifall har icke framkommit, och det löfte, som motionären gifvit oss, samt den uppfattning, han uttalade, nemligen att ett bifall till hans motion skulle lända till allmänt gagn, det tror jag icke på. Jag tror, att det vore lugnast och bäst att afböja sådana skiljenämnder och låta tvister emellan arbetare och arbetsgifvare så långt man kan behandlas såsom allmän lag föreskrifver. Jag har velat säga dessa ord för att dermed hafva förklarat, att, om utskottets förslag, såsom jag hoppas, bifalles, jag därför icke gillar hvarken den motivering, som utskottet uttalat, utan den må stå för de herrars räkning, som skrifvit densamma, ej heller hvad en eller annan talare yttrat, ty jag tror, att mångt och mycket härvid kunde sägas, som bevisar raka motsatsen. Det är därför jag icke kan gilla den motivering, som utskottet anfört, men väl det slut, hvartill detsamma kommit. Jag har således, som sagdt, i år samma uppfattning som i fjor, hvarför jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Erickson* i *Bjersby* förklarade sig instämma med herr vice talmannen.

Herr *Larsson* i *Mörtlösa*: Då, såvidt jag vet, icke någon allmännares önskan uttalats att få lagstadgade skiljenämnder införda i vårt land, och då något hinder icke möter att på enskild väg få skiljenämnder till stånd, så ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan oförändrad; 2:o) bifall till samma hemställan, men med ogillande af utskottets motivering; och 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och fann svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till det förstnämnda yrkandet. Votering begärdes. Med anledning häraf upptog herr talmannen, för bestämmande af kontra-

propositionen, å nyo de återstående yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till motionen, nu förklarades hafva de flesta rösterna för sig. Men jemväl i fråga om kontrapropositionen åskades votering, i följd hvaraf nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen angående Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts hemställan i utlåtandet n:o 11 antager yrkandet om afslag å utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till nämnda hemställan, men med ogillande af utskottets motivering.

I den votering, som anställdes enligt denna voteringsproposition, röstade 84 ledamöter ja, men 101 nej; och erhöll sålunda propositionen för hufvudvoteringen följande lydelse:

Den, som bifaller i oförändradt skick Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts hemställan i utlåtandet n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda hemställan, men med ogillande af motiveringen.

Hufvudvoteringen visade 93 ja, men 94 nej; hvadan kammaren fattat sitt beslut enligt nej-propositionens innehåll.

Emot kammarens sålunda fattade beslut anmäldes reservation af herr *Fr. Berg*.

§ 9.

Föredrogos, hvart efter annat, och biföllos statsutskottets utlåtanden:

n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ändring i meddelade bestämmelser om uppförande vid Lunds hospital för Malmöhus läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuke;

n:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från indragna kronofogdebostället Stommen n:o 1 om 1 mantal i Elfsborgs län; och

n:o 35, i anledning af väckt motion i fråga om förvaltning och användning af den Långmanska donationsfonden.

§ 10.

Föredrogs vidare bevillningsutskottets memorial n:o 10, angående kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa delar af punkten 2:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 3, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 2 med förslag till ny förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket.

Under uttalande af den åsigt, att någon sammanjemkning af kamrarnes ifrågavarande beslut icke kunde ske, hade utskottet i föreliggande memorial framställt förslag till voteringsproposition för frågans afgörande genom gemensam votering.

Reservation emot utskottets beslut hade afgifvits af herrar friherre *Barnekow, Fock, Almström, Cavalli, Philipson, Johansson* i Noraskog, friherre *von Schwerin, Jansson* i Krakerud och *Olsson* i Sörnäs, hvilka ansett, att utskottet bort framlägga förslag till sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i denna fråga.

I fråga härom anförde nu:

Herr *Johansson* i Noraskog: På sätt af en anteckning vid detta betänkande synes, har jag i likhet med några andra af utskottsledamöterna ansett, att utskottet bort framlägga förslag till sammanjemkning af kamrarnes skiljaktiga beslut i denna fråga. Då så är förhållandet, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte återremittera det ifrågavarande betänkandet till utskottet, och jag gör det så mycket hellre, som Första Kammaren för sin del redan beslutat en dylik återremiss. Det blir sedan utskottets sak att söka åstadkomma en sådan sammanjemkning.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Hof.

Herr *Bokström*: Inom utskottet hafva försök gjorts att åstadkomma den sammanjemkning, som grundlagen påbjuder, då kamrarna stannat i olika beslut, men utskottet har icke lyckats att få till stånd ett dylikt sammanjemkningsförslag. Det har inom utskottet framhållits, att de olika beslut, som här skulle sammanjemkas, äro af allt för heterogen beskaffenhet, för att en dylik sammanjemkning skulle kunna åstadkommas. Man kan icke sammanjemka plus och minus och ej heller med hvarandra inkommensurabla storheter.

Jag förstår icke riktigt, hvad meningen med en återremiss kan vara. Skall meningen möjligen vara den, att de ledamöter af utskottet, som uttalat sin åsigt i denna sak, nu skulle vara för-

pligtade att frånträda sin öfvertygelse? Det kan endast vara under sådan förutsättning, som utskottet skulle kunna komma till annat resultat. Som jag likväl antager, att utskottets ledamöter, innan de inom utskottet afgåfvotum, tagit denna sak i noggrant öfvervägande, så betvivlar jag för min del, att de skola vid anfordran ändra åsigt.

På dessa skäl anhåller jag för min del, att voteringspropositionen måtte vardagillad, och gemensam votering ega rum, ty detta är, enligt mitt förmenande, den enda utvägen att slita den här föreliggande meningsskiljaktigheten.

Herr *Svanberg* instämde häruti.

Herr *Jonsson* i Hof: Jag kan icke fatta den siste talarens farhåga för att en sammanjemkning här icke skulle kunna låta sig göra. Den förefaller mig i stället vara ganska lätt, ty här är det icke mindre än två utgångspunkter att välja på. Det har sagts att det vore fråga om en sammanjemkning mellan *intet* å ena sidan och *något* å den andra; men så är icke fallet. Andra Kammaren har beslutat att icke antaga något öfvergångsförslag, hvadan den nya skatten skulle komma att tillämpas redan i år. Första Kam-maren åter har bestämt, att detta skulle ske under en viss öfvergångstid. Man har sålunda att jemka emellan frågan, huruvida den högre beskattningen skall tillämpas tidigare eller senare, och sammanjemkningen beträffande denna öfvergångstid skulle t. ex. kunna afse två år i stället för fyra, hvilket ju alltid blir en sammanjemkning. Ett annat sätt skulle ju möjligen kunna låta tänka sig, bestående deri, att man låter Första Kam-marens beslut stå kvar i ena hälften beträffande öfvergångstiden och tager bort tilläggsbestämmelsen rörande Gotland. Detta kan ju också sägas vara en sammanjemkning, och således finnes det ju flere olika sätt att välja på. Om nu ledamöterna inom utskottet icke kunnat ena sig om ett sammanjemkningsförslag, så är detta en sida af saken; men om kammaren beslutar att återremittera frågan i syfte att sammanjemkning skall ske, så måste utskottets ledamöter underordna sig och framlägga förslag till sammanjemkning, oberoende af sin afvikande subjektiva uppfattning. Jag tror därför, att alla skäl tala för återremiss. Förutsatt att Första Kam-marens beslut blefve gällande, vore det ju dock, synes det mig, temligen oformligt att man i ett tilläggsstadgande skulle få infickad denna bestämmelse beträffande Gotland, hvilken bort inrymmas i 2:a mom. af 2:a paragrafen, och icke här. Vid en sammanjemkning deremot har man utvägar för att kunna få bort en dylik oformlighet och jemka ihop innehållet, så att det komme att te sig bättre ur flera synpunkter.

Jag skall således instämma i yrkandet om återremiss.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, beslöt kammaren återförvisa ärendet till utskottet för förnyad behandling.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	Baaz	under 13 dagar fr. o. m. den	23	dennes,
„	N. Jönsson i Gammalstorp	„ 14	„	„ 23
„	O. Larsson i Mörtlösa	„ 10	„	„ 27
„	J. Bromée	„ 10	„	„ 27
„	A. G. Anderson i Himmelsby	„ 10	„	„ 27
„	E. Svensson från Karlskrona	„ 12	„	„ 25
„	G. Thestrup	„ 10	„	„ 24
„	A. Olsson i Mårdäng	„ 14	„	„ 23
„	L. Dahlstedt	„ 13	„	„ 24
„	A. E. Petersson i Hamra	„ 6	„	„ 24
„	friherre W. G. von Schwerin	„ 10	„	„ 27
„	A. Johansson i Löfåsen	„ 14	„	„ 23
„	E. A. Edelstam	„ 10	„	„ 27
„	P. A. H. Stjernspetz	„ 14	„	„ 23
„	A. Th. Pettersson i Österhaninge	„ 12	„	„ 25
„	C. A. Andersson från Malmö	„ 12	„	„ 24
„	C. A. Kumlin	„ 12	„	„ 24
„	A. Svenson i Edum	„ 14	„	„ 23
„	J. Jonson i Fröstorp	„ 10	„	„ 23
„	J. A. Johansson i Bastholmen	„ 10	„	„ 23
„	J. Eklund i Högemåla	„ 14	„	„ 23
och	herr J. A. Sjö	„ 14	„	„ 27

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,14 e. m.

In fidem
Hj. Nehrman.